

Analýza míry zajištění potravinové bezpečnosti v ČR

Hana Prachařová

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta logistiky a krizového řízení

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana PRACHAŘOVÁ**
Osobní číslo: **L08959**
Studijní program: **B 6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Logistika a management**

Téma práce: **Analýza míry zajištění potravinové bezpečnosti v ČR**

Zásady pro vypracování:

- 1. Definování potravinové bezpečnosti a potravinové soběstačnosti v ČR**
 - 2. Úloha Ministerstva zemědělství ČR v zajištění potravinové soběstačnosti v ČR**
 - 3. Analýza míry zajištění potravinové bezpečnosti a soběstačnosti v ČR**
-

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

[1] LUKÁŠKOVÁ, E.: **Stravování obyvatelstva v krizových situacích z hlediska potravinové bezpečnosti státu [Disertační práce].** Vyškov: VVŠ PV Vyškov, 2003. 124 s

[2] STACHOWIAK, Z. **Pojetí a stav ekonomické bezpečnosti Polské republiky.** In **Ekonomika obrany státu. Vybrané kapitoly.** 1. vyd. Brno: VA, 1998, s. 111. ISBN 80-85960-06-00

[3] STACHOWIAK, Z. **Teoretické vymezení potravinové bezpečnosti státu.** In **Sborník Aplikované společenské a ekonomické vědy.** Brno: VA Brno, č. 3, 1999. s. 135 ? 150

Další odborná literatura dle doporučení vedoucího bakalářské práce.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Eva Lukášková, Ph.D.**

Ústav ekonomie

Datum zadání bakalářské práce: **30. listopadu 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **6. května 2011**

V Uherském Hradišti dne 2. února 2011

Ing. Romana Barbošiková, Ph.D.
pověřená děkanka

Ing. et Ing. Jiří Konečný, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v archivu Fakulty logistiky a krizového řízení Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užit své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval/a samostatně a použitou literaturu jsem citoval/a. V případě publikace výsledků budu uveden/a jako spoluautor/ka;
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Uherském Hradišti dne 19.12.2010

.....
podpis studenta/ky

ABSTRAKT

V bakalářské práci je definována problematika potravinové bezpečnosti a s tím související potravinové soběstačnosti v rámci České republiky, ale také z globálního hlediska. V praktické části práce je stanovena úroveň potravinové bezpečnosti pro Českou republiku aplikováním vzorce silového indexu potravinové bezpečnosti. Dále jsou zde popsány některé trendy využívání půdního fondu a také analýza potravinové soběstačnosti s cenovými indexy u vybraných rostlinných a živočišných komodit.

Klíčová slova:

potravinová bezpečnost, potravinová soběstačnost, silový index potravinové bezpečnosti, využívání půdy, ceny potravin.

ABSTRACT

The Bachelor thesis defines the problem of food security and the related topic of food self-sufficiency in the Czech Republic; the problem is also viewed from the global perspective. In the practical part of the thesis the formula of the food security power index has been applied to set the food security level for the Czech Republic. In addition, it describes some trends in utilization of the land resources and also contains the analysis of food self-sufficiency along with price indices for selected crop and livestock commodities.

Keywords:

food security, food self-sufficiency, food security power index, land resources utilization, prices of food.

Poděkování

Ráda bych poděkovala Ing. Evě Lukáškové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Motto:

Až bude pokácený poslední strom, až bude poslední řeka otrávená, až bude chycena poslední ryba, tehdy poznáme, že peníze se nedají jíst.

Indiáni Kmene Cree

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 POTRAVINOVÁ BEZPEČNOST	11
1.1 GLOBÁLNÍ POTRAVINOVÁ BEZPEČNOST	12
1.2 POTRAVINOVÁ BEZPEČNOST V ČR.....	13
1.3 EKONOMICKÉ ZAJIŠTĚNÍ POTRAVINOVÉ BEZPEČNOSTI	14
1.3.1 Ekonomická podpora ze strany EU	14
1.3.2 Ekonomická bezpečnost ČR	15
2 POTRAVINOVÁ SOBĚSTAČNOST	17
2.1 POTRAVINOVÁ SOBĚSTAČNOST V ČR	19
2.2 SILNÉ A SLABÉ STRÁNKY AGRÁRNÍHO SEKTORU	21
2.3 BUDOUCNOST ČESKÉ POTRAVINOVÉ SOBĚSTAČNOSTI A BEZPEČNOSTI.....	22
3 EKONOMICKÁ KRIZE A JEJÍ DOPAD NA HOSPODAŘENÍ ČR	24
3.1 DOPADY EKONOMICKÉ KRIZE	25
3.2 POTRAVINOVÁ KRIZE.....	26
4 TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ	28
4.1 TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ A POTRAVINOVÁ BEZPEČNOST	29
5 METODIKA	31
5.1 CÍL PRÁCE	31
5.2 METODY POUŽITÉ PŘI ZPRACOVÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	31
5.2.1 Analýza – syntéza.....	31
5.2.2 Sběr dat.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
6 ANALÝZA VYUŽÍVÁNÍ PŮDY V ČR	34
6.1 PRŮMYSLOVÉ ZÓNY	35
6.2 NÁKUPNÍ ZÓNY.....	38
6.3 SLUNEČNÍ ELEKTRÁRNY	40
6.4 BROWNFIELDS	42
7 ANALÝZA POTRAVINOVÉ KRIZE A SOBĚSTAČNOSTI V ČR	45
7.1 VÝKONNOST ČESKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ	49
7.2 MÍRA POTRAVINOVÉ SOBĚSTAČNOSTI ČR	53
8 ANALÝZA MÍRY ZAJIŠTĚNÍ POTRAVINOVÉ BEZPEČNOSTI V ČR	59
8.1 SILOVÝ INDEX POTRAVINOVÉ BEZPEČNOSTI	59
ZÁVĚR	63

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	68
SEZNAM OBRÁZKŮ	69
SEZNAM TABULEK.....	70

ÚVOD

Potravinová bezpečnost je problematika, která řeší otázku zajištění světových zásob potravin a zajištění výživy pro vzrůstající světovou populaci.

Každý člověk má, podle Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, právo na výživu. Z tohoto důvodu se konají celosvětové summity a konference, které řeší, jak dosáhnout potravinové bezpečnosti pro všechny, zamezit nedostatku potravin a s tím spjatou podvýživou lidí. Klíčovou roli v potravinové bezpečnosti má dostupnost zemědělsky obdělávatelné půdy, ekonomická situace, ale především politické prostředí.

S potravinovou bezpečností úzce souvisí potravinová soběstačnost. Lze konstatovat, že potravinová soběstačnost je důležitou fází k dosažení potravinové bezpečnosti. Potravinovou soběstačnost ovlivňují faktory jako dostatek kvalitní půdy a financování. Proto, aby bylo možné zajistit dostatek potravin i budoucím generacím, je nutné dobře ošetřovat půdu. Jen půda, která není degradována půdní erozí, nedostatečným hnojením a není mechanicky ničena, je schopna podílet se na zlepšování potravinové soběstačnosti. Další rovinou přispívající k soběstačnosti je finanční oblast. Závislost českých zemědělců na dotacích a cizích finančních zdrojích je riskantní a může ohrožovat jejich existenci.

Cílem práce je analyzovat situaci v oblasti potravinové bezpečnosti v České republice. V rámci analýzy potravinové bezpečnosti je nezbytné zaměřit se na významné faktory ovlivňující potravinovou bezpečnost, mezi které patří především využívání půdního fondu a měnící se úroveň cen komodit. Neméně významnou úlohu ve vztahu k potravinové bezpečnosti, kterou se práce bude rovněž zabývat, plní státní aparát.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POTRAVINOVÁ BEZPEČNOST

Bezpečnost je základní potřebou každého jedince, skupiny či společnosti. Potravinovou bezpečnost vymezujeme na dvojí úrovni. Za prvé jako potravinovou bezpečnost země, tj. úroveň potřebných výrobních zdrojů ve vztahu k domácí spotřebě z dlouhodobějšího hlediska. Představuje v podstatě míru krytí domácí spotřeby domácími faktory v případě mimořádných, nenadálých událostí (války, přírodní katastrofy, selhání mezinárodních obchodů, apod.). Potravinovou bezpečnost země lze kvantitativně vyjadřovat tzv. prahem potravinové bezpečnosti, tj. množstvím pomalu či těžko obnovitelných výrobních zdrojů, které daná země hodlá jako své „potravinové pojištění“ zachovávat v aktuálním užívání či v konzervaci.

Druhá úroveň potravinové bezpečnosti se vztahuje k jednotlivým sociálním skupinám dané země a vyjadřuje míru ohrožení určitých sociálních skupin z hlediska množství a nutriční hodnoty potravin. [2]

Rozhodující kompetenční roli v této oblasti má bezpečnostní politika, která je chápána jako souhrnná kategorie zahrnující bezpečnost, obranu a ochranu občanů a státu. Rozumí se jí dále souhrn aktivit vedoucích k realizaci této bezpečnostní politiky. V tomto směru je bezpečnostní politika atributem státnosti v jakékoliv době a v každém stavu společnosti: jak v období míru, tak i války. Integruje v sobě zahraniční a vnitřní politiku a rovněž obranu státu. Zahrnuje tedy rozhodnutí ve sféře nevojenské (politické, diplomatické, ekonomické, kulturně vzdělávací) i vojenské, protože zajištění obranyschopnosti není jen věcí armády, ale společnosti jako celku. [1]

Původně se potravinová bezpečnost definovala jako situace, kdy mají všichni lidé po celý časově ohraničený úsek přístup k bezpečným a výživným potravinám, aby mohli vést zdravý a aktivní život.

Organizace FAO (Světová organizace pro výživu a zemědělství) definici nově chápe jako dosažitelnost a stabilitu potravinových zásob na národní úrovni domácností a jednotlivců. [3]

Zásoba potravin na obyvatele – veličina představuje obsah energie v potravinách v určité zemi připadající na jednoho obyvatele.

Zásoba potravin na obyvatele zahrnuje jednak vlastní produkci potravin určené k domácí spotřebě, ale také potraviny dovážené.

K měření potravinové bezpečnosti organizace FAO využívá jak zásob potravin na obyvatele, tak agregátní index potravinové bezpečnosti domácnosti. Uvedené veličiny jsou úzce spjaty.

Spotřební úrovně potravin - FAO rozeznává 4 spotřební úrovně v závislosti na dosažené ekonomické úrovni.

1. stupeň – řadíme sem stravu, která je nevyhovující po stránce kvality i kvantity. Úroveň spotřeby je typická pro země, které si nemohou nakoupit potraviny ze zahraničí (například Rwanda, Etiopie, Afghánistán a také rozvojové země). Převládají zde potraviny rostlinného původu, především obiloviny.

2. stupeň – řadíme sem stravu, která je v dostatečném množství, jenže kvalita není dostačující. Typické jsou rozvojové země s vyšší hospodářskou úrovní, a nebo rozvojové země s výbornými přírodními podmínkami. V zemích, které se řadí do 2. stupně, se nejvíce spotřebovává mléko a maso.

3. stupeň – úroveň spotřeby se vyznačuje zemědělskou výrobou, která se přizpůsobuje požadavkům potravinového průmyslu a poptávce spotřebitelů. Zařazujeme sem rozvinuté země, především obyvatele s vyššími příjmy. Spotřebovává se především maso a cukr.

4. stupeň – úroveň spotřeby představuje eliminace negativ vývoje spotřebitelské poptávky. Obrovský důraz se klade na racionální a vyváženou stravu.

1.1 Globální potravinová bezpečnost

Otázkami globální potravinové bezpečnosti se zabývá institut pro globální politiku Glopolis, ale také zástupci OSN, členové Evropského parlamentu, ministerstva zahraničí a zemědělství. Řešení daných otázek je důležité vzhledem ke skutečnostem, že stále roste počet obyvatel Země a přírodní zdroje se stále zmenšují.

Jedním z globálních problémů je kolísání cen zemědělských komodit a nízká úroveň světových zásob. Příčinou růstu cen je především růst světové populace a také rozvíjející se ekonomika některých zemí jako Čína nebo Indie. Vše přispívá k celosvětovému růstu poptávky.

Naproti tomu stojí pokles nabídky zapříčiněný nepříznivými klimatickými podmínkami v oblastech, které se významně podílí na produkci komodit. Neustálým globálním problémem je nedostatek potravin a život ohrožující hladovění v rozvojových zemích. Někteří experti tvrdí, že lidé nehladoví kvůli nedostatku potravin, ale kvůli jejich nedosažitelnosti.

U zmíněných globálních problémů můžeme pozorovat zacyklení. Špatná kvalita půdy a nepříznivé klimatické podmínky vedou k nízké zemědělské produkci a spolu s růstem populace způsobují růst cen zemědělských komodit. Vysoké ceny komodit jsou bariérou v dostupnosti pro obyvatele rozvojových zemí.

Evropská komise se snaží podporovat udržitelný model zemědělství šetrný k životnímu prostředí. Zároveň je třeba přizpůsobit se konkrétní situaci v rozvojových zemích tak, aby se zajistila přístupnost, dostupnost a adekvátní výživná kvalita produkce zemědělství.

1.2 Potravinová bezpečnost v ČR

Zajištění potravinové bezpečnosti České republiky se ještě donedávna nejevilo jako problém. České zemědělství patřilo v minulosti k nejvyspělejším v Evropě a bylo považováno za jednoho z největších vývozců řady surovin. Náš stát byl bez větších problémů schopen pokrýt požadavky tuzemských spotřebitelů na výrobu potravin. Jenže dnes české zemědělství figuruje jako jedno z nejméně schopných zajistit výživu domácích obyvatel.

Někteří politici se nechtějí zabývat potravinovou bezpečností, protože stále žijí v přesvědčení, že stát si se svou produkcí potravin vystačí a nechtějí se zabývat možnou hrozbou potravinové krize. Předpokladem k zajištění potravinové bezpečnosti je dlouhodobé zachování schopnosti produkce zemědělské půdy a krajiny.

V druhé polovině minulého století i v průběhu minulých 20 let se schopnost produkce zemědělské půdy v ČR snížila. Příčinou je zejména bezohledné využívání půdy. Východiskem je dosažení a udržení dostatku půdy v takovém stavu, aby bylo možné v případě potřeby plnohodnotně uživit občany ČR.

Potravinová bezpečnost je problematika, která si zaslouží velkou pozornost, přesto je opomíjena a přehlížena. Nasvědčuje tomu i fakt, že je zpracováno a publikováno pouze minimum materiálů a analýz zabývajících se potravinovou bezpečností na území ČR.

Je však nutné uvědomit si, že její podceňování může mít negativní dopad na současné i na budoucí generace.

1.3 Ekonomické zajištění potravinové bezpečnosti

1.3.1 Ekonomická podpora ze strany EU

Evropská unie realizuje tzv. politiku soudržnosti, která zajišťuje podporu regionů a společnou zemědělskou politiku. Podpora regionů je financována na principu „od bohatých regionů k chudým“. K financování slouží dva strukturální fondy a Fond soudržnosti.

Evropský fond pro regionální rozvoj slouží k financování aktivit na posílení soudržnosti v EU (soudržnost může mít podobu ekonomickou, sociální nebo územní koheze).

Evropský sociální fond se zaměřuje na rozvoj lidských zdrojů. Rozvoj může mít formu podpory vzdělávání a nebo tvorby a udržení pracovních míst.

Fond soudržnosti podporuje investice do infrastruktury zejména v oblastech dopravy a životního prostředí v zemích, kde HDP na obyvatele nedosahuje 90 % průměru EU.

Evropská unie se zaměřuje také na podporu společné zemědělské politiky. Takové rozhodnutí má kořeny v prvních desetiletích po 2. světové válce, kdy byly zakládajícími smlouvami stanoveny cíle, jako jsou podpora životní úrovně zemědělců, stabilizace trhu se zemědělskými komoditami a modernizace zemědělství. K dosažení těchto cílů se využívalo a dodnes částečně využívá nástrojů jako garantování ceny, intervenční nákupy apod.

Využívání těchto nástrojů vyvolalo nadprodukcí potravin a nárůst výdajů na společnou zemědělskou politiku z důvodu růstu produkce i celosvětově příliš vysokých nákladů na produkci potravin. Některé z potravin se staly pro obyvatele s nízkými příjmy nedostupné.

Proto došlo v posledních letech k reformám společné zemědělské politiky směrem od podpory produkce potravin k podpoře ochrany životního prostředí, péče o zvířata, kvality potravin a péče o krajinu.

Další podpora ze strany Evropské unie jsou inovační politiky. Cílem je zvýšení konkurenceschopnosti podporovaných firem, odvětví a regionů, a tím i podpora celkového udržitelného růstu ekonomik.

K inovačním politikám patří také ochrana životního prostředí a energetické inovace a úspory. Cílem podpory ochrany životního prostředí je zamezit znečišťování ovzduší a změnám klimatu. Dále je cílem zaměřovat se na ochranu vody, půdy a staveb před znečištěním, podporovat biodiverzitu a omezovat odpady.

Energetické inovace a úspory vedou k omezení znečištění životního prostředí, ke zvýšení konkurenceschopnosti a ke zvýšení energetické soběstačnosti a spolehlivosti dodávek (tzv. energetická bezpečnost) a jsou dalším inovačním cílem EU. Hlavní cílem je snaha snížit spotřebu fosilních paliv. [10]

1.3.2 Ekonomická bezpečnost ČR

Ministerstvo vnitra ekonomickou bezpečnost definuje jako stav, ve kterém ekonomika objektu, jehož bezpečnost má být zajištěna (státu, seskupení států, mezinárodní organizace apod.), není ohrožena hrozbami, které výrazně snižují nebo by mohly snížit její výkonnost potřebnou k zajištění obranných i dalších bezpečnostních kapacit, sociálního smíru a konkurenceschopnosti objektu i jeho jednotlivých složek, tj. především jednotlivých podnikatelských subjektů na vnitřních i vnějších trzích.

Ekonomickou bezpečnost můžeme také definovat jako stav rozvoje domácího hospodářského systému, který zajišťuje vysokou pohotovost jeho fungování náležitým využitím vnitřních faktorů rozvoje a schopnost účinně čelit vnějším tlakům, které by mohli vést k vývojovým poruchám. Ekonomická bezpečnost musí být utvářena především růstem vlastní hospodářské síly v poměru k jiné zemi, nebo též snížením vlastní závislosti, a dále stabilizujícím působením hospodářské spolupráce.

Potřeby týkající se ekonomické bezpečnosti státu můžeme shrnout ve třech bodech.

1. Možnost ČR samostatně, bez jakéhokoliv významného vnějšího vlivu, uskutečňovat a rozvíjet vnitřní politiku v sociální, ekonomické a dalších oblastech při respektování národních zájmů státu.
2. Schopnost aktivně se podílet na ovlivňování procesů ve světě, v rámci zahraničních národních zájmů státu.
3. Vytvářet sociální smír a celospolečenskou solidaritu a předcházet rozsáhlým vnitřním konfliktům schopným narušit demokratický politický vývoj.

Proto je ekonomická bezpečnost státu základem pro celkovou národní bezpečnost. [1]

Efektivní hospodaření státu a spokojenost jeho obyvatel je základem bezpečnosti státu. Případné neefektivní využívání státního rozpočtu dříve nebo později vede k nepopulárním vládním škrtnům a úsporám.

Reformy a škrty vedou k menší podpoře obyvatel státu a mohou způsobit snížení životní úrovně některých vrstev obyvatel, především obyvatel s nízkými příjmy. Nespokojenost obyvatel může vést k demonstracím a stávkám, čímž může být vážně ohrožena vnitřní bezpečnost státu.

2 POTRAVINOVÁ SOBĚSTAČNOST

Potravinovou soběstačností rozumíme aktuální poměr mezi domácí produkcí a domácí spotřebou dané agrární komodity v určitém čase. Tvůrci zemědělské politiky ČR dosud sledují zejména tuto kategorii, která však vyžaduje spíše zájmy výrobců než potřebitelů. [2]

Je také důležité specifikovat rozdíly mezi potravinovou bezpečností a potravinovou soběstačností, přestože spolu úzce souvisí.

Z hlediska dostupnosti potravin je potravinová soběstačnost nezbytným stadiem vytvoření potravinové bezpečnosti. Potravinová soběstačnost a potravinová bezpečnost jsou navzájem komplementární, zejména ve strategické rovině potravinové soběstačnosti a národní potravinové bezpečnosti. Stav potravinové bezpečnosti a potravinové soběstačnosti mají různý význam v závislosti na situaci. Za normálních podmínek dochází k soustředění především na bilancování makro i mikrosložek ve stravní dávce (vitamíny, minerální soli) a na správný poměr mezi živočišnými a rostlinnými bílkovinami. Specifické podmínky pak nutí k tomu, aby spotřeba odpovídala makrosložkám stravních dávek (bílkoviny, sacharidy, tuky). [44]

Potravinová soběstačnost je specifické téma. Potraviny nejsou „obyčejnou“ komoditou, jelikož jsou důležité pro samotné živobytí.

Pojem potravinová soběstačnost se dá zjednodušeně přeložit jako schopnost dané země vyprodukovat a zajistit v případě nutnosti dostatek potravin pro obživu všech svých obyvatel. V dnešní době je to však téměř nemožné. Je naprosto běžné, že se potraviny dováží z jiných zemí, včetně potravin, které stát produkuje sám. Příčinou takového chování je především malá podpora zemědělců a farmářů, kteří jsou nuceni produkovat potraviny za vyšší ceny než jejich zahraniční konkurenti.

Dovážení potravin ze zahraničí do zemí, kde potraviny produkují tamější producenti, se může jevit jako nelogické. Efektivnější je podporovat zemědělství, které zohledňuje specifickou produkci každé země a každého regionu.

Dostatečný přístup k potravinám není zajištěn pro všechny, což je zapříčiněno obchodními politikami. Živobytí malých farmářů a chudých je ohrožováno zemědělskými politikami, které podporují vysoké vstupy, orientaci na export a liberalizaci obchodu.

Takové zemědělství klade minimální důraz na požadavky životního prostředí a nenaplňuje vizi udržitelného rozvoje. Liberální orientace chudých zemí, zvyšování exportu z rozvinutých zemí a mezinárodní závazky redukce ochranných opatření přinesly pro některé „rozvojové“ země následující negativní následky.

- *Rozpad národní suverenity* – národní suverenity států je oslabována zásahy mezinárodních organizací (př. Mezinárodní měnový fond, Světová banka).
- *Oslabení veřejné kontroly* – úspory na veřejném financování znamenají obrovské škrtky veřejných výdajů na zdravotnictví, vzdělávání, ale také na zemědělství.
- *Upouštění od pěstování základních plodin* – potřeba příjmů pro stát nutí přijmout politiku exportního modelu zemědělství. Větší exportní hodnotu mají samozřejmě „luxusní“ plodiny – tabák, káva, kakao, cukrová třtina. Pro vlastní spotřebu pak musejí státy často dovážet základní potraviny.
- *Zranitelnost příjmů* – orientace zemědělství na export a pěstování většinou maximálně tří vývozních plodin je rizikem. Při klimatických výkyvech nebo náhlém poklesu ceny některé z komodit nemá země možnost velkou ztrátu kompenzovat.
- *Nerovnoměrná distribuce příjmů* – ekonomické výhody plynoucí z otevření trhu běžnému obyvatelstvu chudých zemí ve skutečnosti nic nepřinášejí. Dále se tak prohlubují rozdíly mezi vrstvou bohatých a zbytkem populace.
- *Vyšší závislost na dovozech* – dumpingové praktiky bohatých států a vývoz jejich přebytků za nízké ceny vytvářejí obrovskou konkurenci lokálním trhům. Díky tomu musela spousta farmářů skončit se zemědělskou činností. Země se pak stává ještě více závislou na dovozu.
- *Nerealizovatelnost ochrany* – chudé země nemohou svůj trh chránit, protože jsou na dovozech potravin ze zahraničí závislé.
- *Nízká přidaná hodnota* – vysoké tarifní bariéry odrazují chudé země od zpracovávání surovin na produkty s vyšší přidanou hodnotou.

Současným fenoménem je vertikální propojování potravinového řetězce. Liberalizace a privatizace zvyšují koncentraci potravinářského trhu. Také díky dalším faktorům (nové technologie, úspora na dopravě) jsou vítězi liberalizačního procesu nadnárodní společnosti.

Protože je tržní síla koncentrovaná, mají společnosti velký vliv na konkurenci – ovlivňují ceny a nastavují standardy pro zemědělský sektor. Proti několika velkým společnostem stojí velké množství malých dodavatelů. Farmáři, přestože jich je hodně, nejsou dobře organizováni a nemají možnost ovlivňovat cenu.

- *Přidaná hodnota je kontrolována nadnárodními společnostmi* – velké společnosti na jedné straně určují cenu, kterou zaplatí zemědělci a na straně druhé určují také cenu, za kterou konečný produkt prodají spotřebiteli.
- *Zisk privátních společností převažuje nad veřejnými zájmy* – velké nadnárodní společnosti lobují za volný trh a mají velký vliv na rozhodnutí WTO.
- *Malí farmáři jsou outsiders* – velké společnosti nastavují standardy pro výkup produktů tak přísně, že malí farmáři mají problém se s požadavky vyrovnat. [4]

2.1 Potravinová soběstačnost v ČR

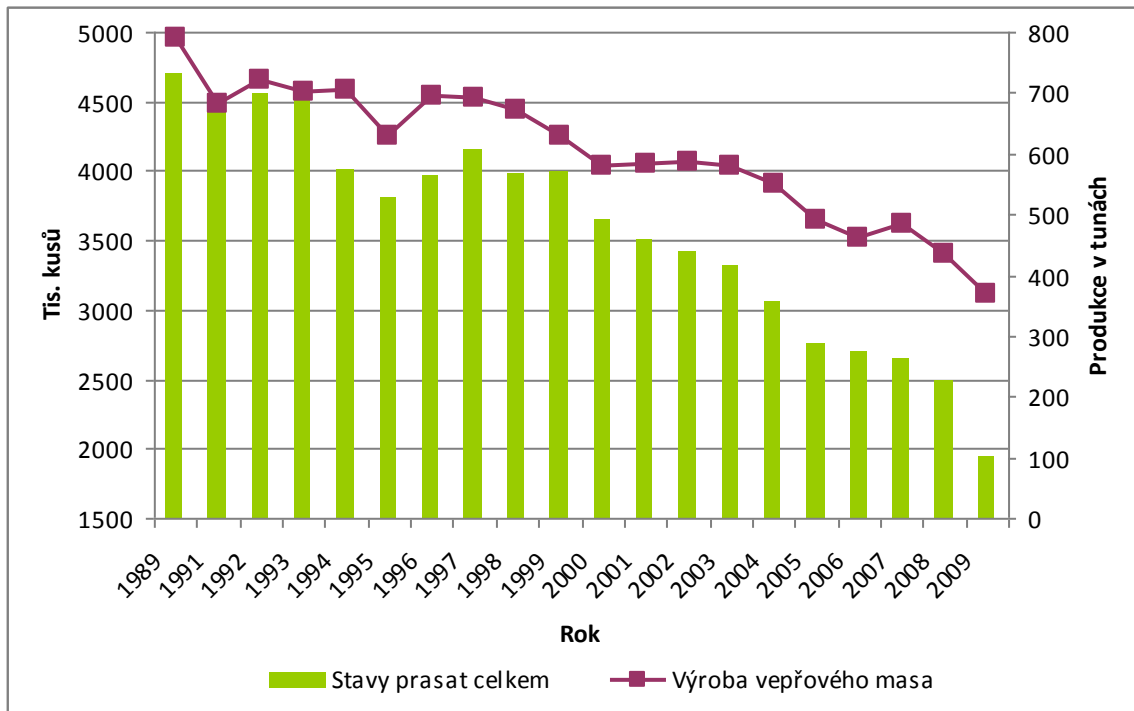
S problematikou rostoucí světové populace v následujících letech poroste důležitost potravinové soběstačnosti, která bude pro jednotlivé státy stejně důležitá, jako vlastnictví vody a zdrojů energie.

Potravinová soběstačnost je zajímavý statistický ukazatel. Podle posledního průzkumu Českého statistického úřadu z roku 2009 je Česká republika zcela soběstačná ve spotřebě hovězího masa, těstovin, mléka, ale také cukru a medu a samozřejmě piva. Na hranici 100 % soběstačnosti téměř dosáhla pšeničná a žitná mouka a vejce. Ze tři čtvrtin jsme měli pokrytou spotřebu drůbežího masa, z 64,3 % vepřového masa. Česká soběstačnost na spotřebě zeleniny dosahuje 31,2 %. [45]

Soběstačnost ČR u živočišných komodit klesá a u rostlinných komodit naopak stoupá. Pokles nerovnováhy mezi rostlinnou a živočišnou produkcí znamená pro tuzemské zemědělství problém. Klesající stavy hospodářských zvířat způsobují přebytky rostlinných komodit, zejména obilí. Přebytek obilí přispívá k pádu jeho výkupních cen. [6]

Produkce vepřového masa se v období 2004-2008 snížila o 21,0 % ze 541 tis. t ž. hm. na 431 tis. t ž. hm. a proti průměru let 2001-2003 klesla dokonce o 26,0 %. V roce 2009 se produkce meziročně propadla dokonce o 14,2 %.

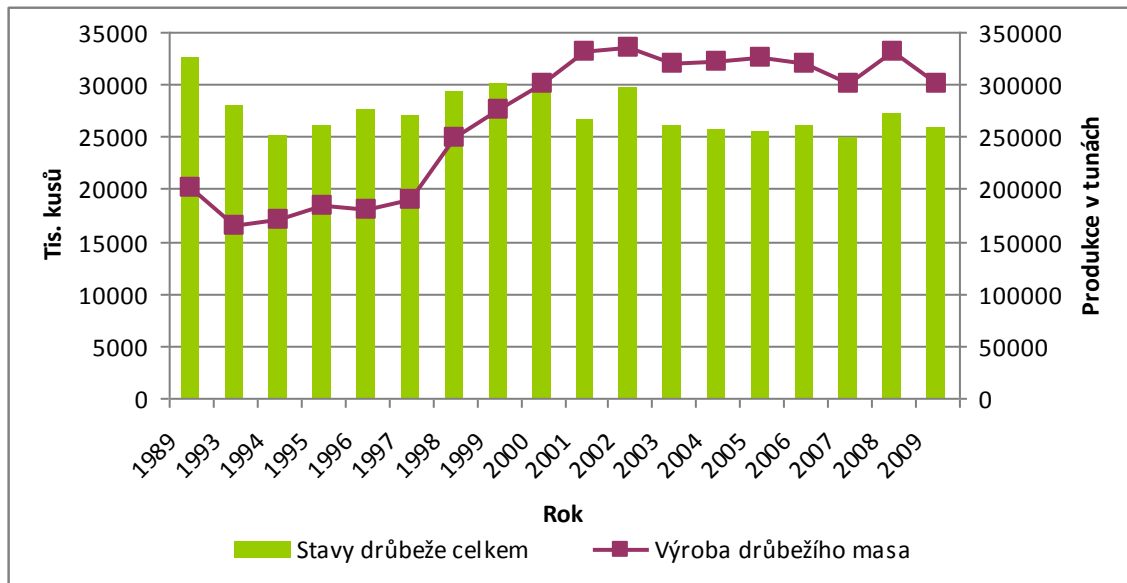
Graf č. 1: Vývoj stavů prasat a produkce vepřového masa v letech 1989-2009

Zdroj: [39]

Stavy drůbeže od roku 2004 do roku 2008 ve srovnání s průměrem let 2001-2003 klesly v ČR o 10,0 %. Nejnižší byly v roce 2007, v roce 2008 však došlo k nárůstu nad úroveň dosaženou v období před vstupem do EU. Produkce drůbežního masa v roce 2008 převýšila průměr dosažený v letech 2001-2003, tj. 311,2 tis. tun živé hmotnosti. [39]

Graf č. 2: Vývoj početních stavů drůbeže a produkce drůbežního masa v ČR

Zdroj: [39]

2.2 Silné a slabé stránky agrárního sektoru

Silné a slabé stránky současného agrárního sektoru ČR lze zkoumat z několika hledisek. Jedním z nich je hledisko spotřebitelských kritérií. Analýza je nezbytná pro formování budoucí zemědělské politiky, která sleduje také zájmy spotřebitelů.

Silné stránky agrárního sektoru ČR:

- trvalá tendence k nadbytečné výrobě, která trvale zvyšuje úroveň potravinové soběstačnosti a potravinové bezpečnosti země;
- relativně nízké ceny potravin ve srovnání se spotřebitelskými cenami jiného zboží a služeb, čímž se zachovává přiměřená úroveň potravinové bezpečnosti pro všechny sociální skupiny obyvatel;
- relativně rozvinutý monitoring státních institucí a kontroly kvality a zdravotní nezávadnosti potravin;
- zvyšující se podíl přímých zahraničních investic ve zpracovatelském průmyslu, které úzce souvisí s technologiemi a managementem a zajišťují vyšší úroveň zdravotní nezávadnosti potravin.

Slabé stránky agrárního sektoru ČR:

- nízká cenová i necenová konkurenceschopnost domácích výrobců, především v dodržování náročnějších standardů kvality a zdravotní nezávadnosti potravin;
- nízká úroveň modernizace zpracovatelského průmyslu;
- problematické zavádění moderních klasifikačních metod zemědělské produkce a větší cenové diferenciaci produkce podle kvality;
- neujasněná produkce výživové politiky státu.

2.3 Budoucnost české potravinové soběstačnosti a bezpečnosti

Soběstačnost v produkci potravin neznamená jen vypěstovat a zpracovat, ale jsou zde zahrnuty ještě dvě významné oblasti. První oblastí je budoucnost. Jediný zdroj, který může do budoucna zajistit dalším generacím potraviny, je kvalitní půda a dostatek vody. Kvalitní půdou se rozumí půda, která obsahuje dostatek humusu, není znehodnocená půdní erozí a také půda, která není mechanicky zničená.

Druhou oblastí jsou finance. Závislost na finanční podpoře zemědělství především prostřednictvím dotací z Evropské unie může být ohrožujícím faktorem pro soběstačnost. Je proto nezbytné, aby se s finančními prostředky nakládalo s maximální obezřetností a perspektivou do budoucna. Již několikrát zde bylo zmíněno, že suverenita českého zemědělství klesá. Stát se stává více závislým na dovážených potravinách.

Tuzemští zemědělci a farmáři, zejména malí a střední, volají po změnách, protože nastavený trend financování zemědělství přeje spíše velkým zemědělským podnikům.

Po vstupu do Evropské unie se přisun peněz do resortu zemědělství více než zdvojnásobil díky dotacím. Jenže zůstává otázkou, jestli jsou prostředky využívány efektivně. Je však dobré, že díky dotacím má ministerstvo více prostředků pro podporu tuzemských zemědělců.

České zemědělství je dotováno z fondů Evropské unie. Důležité však bude, jakým směrem se bude ubírat české zemědělství, až se dotace z Evropské unie zastaví. Je velmi

pravděpodobné, že bude české zemědělství zdecimované a český stát bude zcela závislý na dovozu potravin.

A pak je tu ještě jeden důvod, proč agrární výroba v ČR klesá. Zisk a přidaná hodnota se v potravinové vertikále výrobce-zpracovatel-obchodník v největší míře netvoří u zemědělců a prvovýrobce. Tvoří se u zpracovatele a hlavně u obchodních řetězců.

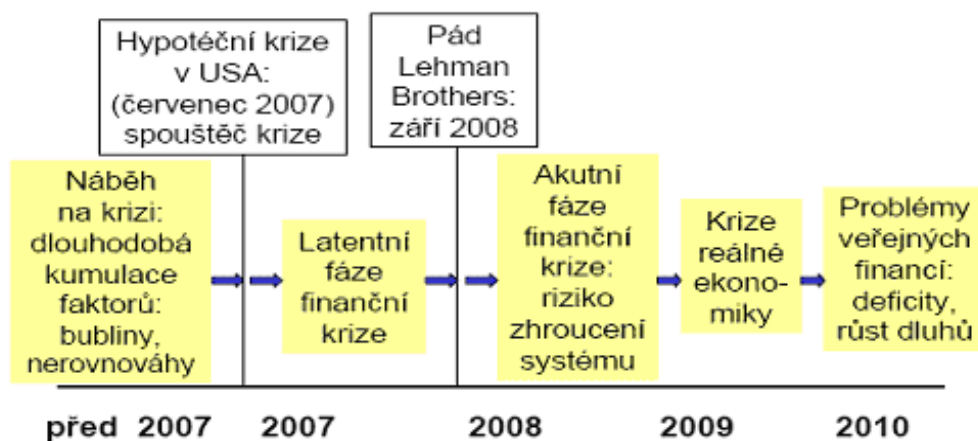
V současné době téměř 80 % maloobchodního trhu s potravinami kontrolují obchodní řetězce, které jsou v držení zahraničních kapitálových společností. Obchodní řetězce využívají své ekonomické dominance na trhu, jednají ve shodě a tlačí nekompromisně ceny dolů. [7]

3 EKONOMICKÁ KRIZE A JEJÍ DOPAD NA HOSPODAŘENÍ ČR

Hospodářská krize má několik příčin:

- *makroekonomické příčiny* (dlouhodobá kumulace globálních nerovnováh, uvolněná měnová politika, tzn. příliš nízké úrokové sazby po příliš dlouhou dobu);
- *etické příčiny* (nedodržení dostatečné obezřetnosti, podcenění možných rizik jako jsou příjemci finančních služeb, ratingové agentury);
- *příčiny související s dohledem nad finančním trhem* (rozptýlený dohled nad finančními trhy, nedostatečně kvalifikovaný či obezřetný dohled; podcenění rizik souvisejících s finančními inovacemi – neznámé produkty);
- *politické příčiny* (zájem na stimulování růstu a „blahobytu“);
- *psychologické příčiny* (zbožná přání, naivita, neznalost, lhostejnost, nedbalost, nepoučitelnost, krátkozrakost, chamtivost, arogance). [11]

Obrázek 1: Fáze krize ve vyspělých zemích

Zdroj: [11]

3.1 Dopady ekonomické krize

Světová krize zasáhla všechna odvětví lidské činnosti. Zpracovatelský průmysl, tedy především textilní, strojírenský a chemický průmysl, doprava a spoje a zemědělství, patří mezi odvětví, která nejhůře pocítila probíhající světovou ekonomickou krizi. Naopak nejméně postiženými odvětvími jsou veřejná správa a výroba a rozvod elektřiny. [12]

Z šetření Hospodářské komory ČR vyplynulo, že nejvíce postiženým odvětvím je rybolov, avšak vzhledem ke skutečnosti, že ve vzorku respondentů byly firmy provozující svoji činnost v oblasti rybolovu zastoupeny pouze v řádu jednotlivých podniků, není tento údaj průkazný a může být zkreslující.

Světová ekonomická krize, která se začala šířit v roce 2007, se výrazně projevila v jednotlivých odvětvích v meziročním výrazném propadu zakázek. Zpracovatelský průmysl (a zde především textilní a strojírenský) a sektor dopravy tento pokles pocítují nejvíce. Je to dáno útlumem automobilového průmyslu a na něj navázaných odvětví, která patří k tahounům tuzemské ekonomiky.

Za zmínku stojí i znatelný pokles objemu zakázek u činností v oblasti nemovitostí a pronájmu, ale i ve finančním zprostředkování. Je to další z příznaků krize, které nutí podniky šetřit, přehodnocovat své plány nebo odložit plánované investice. [12]

Ekonomická krize s sebou nese řadu negativních dopadů, jako je úbytek zakázek firem a s tím spojené propouštění zaměstnanců, kolísání a pokles kurzu akcií na burzách, klesající konkurenceschopnost a investice domácností, omezení přístupu k úvěrům, neschopnost domácností splácet úvěry a hypotéky, pokles životní úrovně domácností a další. Z uvedených negativních dopadů ekonomické krize lze vytušit, že zpomalení a pokles ekonomiky má důsledky i v zabezpečení potravinové bezpečnosti.

Tuzemští zemědělci jsou nuceni bojovat proti zahraničním distributorům, kteří jsou lépe finančně podporováni a jsou součástí velkých zemědělských společností, které jsou schopné zajistit levnější zemědělské komodity než tuzemští zemědělci.

Existence tuzemských distributorů je závislá na vysokých cenách komodit, což je příčinou jejich malého úspěchu na trhu. Podpora tuzemských zemědělců je jednou z možností jak Česká republika může podpořit a zajistit jak potravinovou soběstačnost tak i bezpečnost.

3.2 Potravinová krize

Potravinou krizí se rozumí stav, kdy je v daném státě a nebo celosvětově nedostatek potravin. S příchodem potravinové krize v letech 2007-2008 se zvýšil počet podvyživených lidí a dopad následné finanční krize pravděpodobně povede k dalším problémům.

Problematika je závažná a měl by se jí zabývat každý stát. Alarmující je, že v některých zemích potravinová krize již nastala, a sice například v Asii, Tichomoří a v Africe.

Odhaduje se, že potravinovou krizí je celosvětově postiženo 22 zemí. Jsou zde tisíce podvyživených lidí a mnoho z nich na následky podvýživy zemřeli. Tyto země mají společné jmenovatele a to opakované přírodní katastrofy či konflikty. Postižené země nemají šanci se z potíží vymanit bez pomoci.

FAO proto volá po zvláštním zásahu mezinárodních společenství. Krizí zasažené země potřebují pomoc s přeorientováním na dlouhodobé řešení, které by mělo za cíl nastartovat trvalé zlepšování ve výrobní kapacitě a posílilo by schopnost těžce zkoušených zemí reagovat na případné další šoky. [8]

Špatná ekonomická situace obyvatel zemí nepřispívá ke zlepšení jejich situace. Stále rostoucí ceny potravin a nízké nebo žádné příjmy populace v postižených zemích krizi jenom prohlubují. Zapřičiňují, že si lidé potřebné potraviny nemohou koupit a proto hladovějí.

Cest k rozvoji a takovému uspořádání země, které snižuje riziko hladovění velkých částí její populace, samozřejmě existuje bezpočet. Roli zde hrají stovky faktorů. [8]

Jedním z nich je kvalita státních institucí a s tím související kvalita vládnutí. Kvalitní institucionální zázemí představuje podle řady ekonomických studií klíčový předpoklad ekonomického růstu. [8]

Kvalita institucí, které svým bývalým koloniím zanechali kolonialisté se do značné míry odvíjí od jedné, na první pohled poněkud bezvýznamné, ale ve skutečnosti však nesmírně významné, proměnné: různé míry úmrtnosti evropských osadníků v různých Evropany podmaňovaných zemích.

Tam, kde panovalo pro Evropany vhodnější klima (jako např. v Austrálii), se Evropané usazovali ve větších počtech. Jejich vysoké množství vedlo k poptávce po státních institucích a kvalitě vládnutí na evropské úrovni a zároveň bylo díky němu umožněno

naplnění těchto požadavků. Zatímco pro kolonie v oblasti tropického podnebného pásu (především v 19. století) mnohdy platilo, že každý druhý Evropan, který do nich přijel, během několika týdnů, či měsíců zemřel na choroby, vůči nimž jsou místní obyvatelé imunní.

V takových oblastech Evropané svou přítomnost omezili na vybudování minimálního, tzv. extraktivního státu, sloužícího především k vytěžení cenných místních zdrojů. [9]

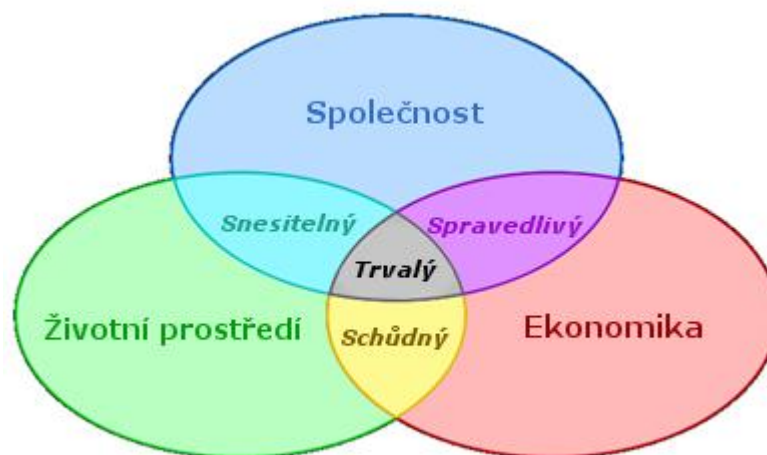
Bylo skutečně statisticky prokázáno, že v zemích, kde evropští osadníci před 100 lety hodně umírali, po nich zůstaly slabé státní instituce.

4 TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Trvale udržitelný rozvoj je dle [13] chápán jako komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů.

Další možná definice říká, že trvale udržitelný rozvoj (mimo ekonomický kontext též trvale udržitelný život) je takovým způsobem rozvoje lidské společnosti, který uvádí v soulad hospodářský a společenský pokrok s plnohodnotným zachováním životního prostředí. Mezi hlavní cíle trvale udržitelného rozvoje patří zachování životního prostředí dalším generacím v co nejméně pozměněné podobě. [14]

Obrázek č.2: Udržitelný rozvoj

Zdroj: [15]

Nejznámější definice cílů trvale udržitelného rozvoje pochází přímo ze Světové komise pro životní prostředí a rozvoj (WCED): „Trvale udržitelný rozvoj je takovým rozvojem, který naplňuje potřeby přítomných generací, aniž by ohrozil schopnost naplňovat potřeby i budoucím generacím.“ Zpráva WCED dále upřesňuje, že termínem „potřeby“ se myslí základní potřeby vždy těch nejchudších obyvatel planety.

Pro sledování trvale udržitelného rozvoje vznikly tzv. indikátory trvale udržitelného rozvoje, což jsou ukazatele, které popisují chování lidské společnosti ve vztahu ke zdrojům, ochraně přírody a životního prostředí. Příkladem takových indikátorů je například podíl zvláště chráněných území na ploše státu. [15]

4.1 Trvale udržitelný rozvoj a potravinová bezpečnost

Trvale udržitelný rozvoj úzce souvisí s problematikou potravinové bezpečnosti. Světová potravinová krize, jejíž vrchol jsme zaznamenali v letech 2007-2008, vyvolala potřebu znovu se zamyslet nad vývojem naší technologické civilizace, úvahy nad vyčerpatelností a konečností zdrojů. O to víc, že se jedná o potřeby z využití půdy, vody a technologie, které zabezpečují výživu obyvatelstva Země. [13]

Dosažitelnost na národní úrovni (makro úrovni) je ovlivněna poptávkou, která je determinována domácí produkcí, komerčními dovozy, potravinovou pomocí a zásobami potravin. Na úrovni regionů je dosažitelnost ovlivněna regionální produkcí potravin, zásobami potravin, distribučním systémem a na úrovni domácností pak produkcí potravin, trhem a akvizicí typu potravin za práci. [16]

Trvale udržitelný rozvoj v oblasti zemědělství a potravinářství je úzce propojen s přírodními zdroji. Zemědělská půda je bezesporu nejdůležitějším přírodním zdrojem pro zemědělství a následně pro potravinářství. Nesprávným využíváním přírodních zdrojů může dojít k poškození zdrojů nebo v nejhorším případě k jejich vyčerpání. Nerozvážené zacházení s půdou má za následek nenávratné poškození a nízkou úrodnost půdy, což nese důsledky i pro potravinářství.

Rozdělení přírodních zdrojů

Zdroje nevyčerpatelné:

- *nezměnitelné* (prakticky se jedná o neomezené zdroje biosféry, které společnost nemůže vyčerpat co do množství a změnit co do kvality, například sluneční záření, větrná a vodní energie);
- *poškoditelné* (neexistuje nebezpečí vyčerpání zdrojů, ale vlivem poškozování je omezen maximální užitek při jejich exploataci (využívání). Patří sem například

voda světového oceánu, sladká voda ve vnitrozemí, plocha v krajině. Pro tyto zdroje je nutná ochrana).

Zdroje vyčerpatelné:

- *udržitelné-obnovitelné* (zdroje mohou být trvale udrženy, obnoveny nebo dokonce i rozmnoženy (v různém stupni obtížnosti) na vysoké úrovni využitelnosti, ale též rychle vyčerpány v materiální podstatě. Obnovující proces probíhá jen v podmínkách ekologické rovnováhy. Za cenu finančních nákladů, vložené práce a energie mohou být zdroje opět obnoveny - například úrodnost půdy. Je proto třeba racionálně plánovat jejich využívání);
- *udržitelné-neobnovitelné* (situace je podobná jako u zdrojů nevyčerpatelných-poškoditelných), s tím rozdílem, že po zničení přírodního zdroje v jeho podstatě obnova již možná není. Například zničenou půdu s přihlédnutím k průměrnému lidskému věku nelze obnovit. Vedle účelného využívání (za plného uplatnění územního plánování) je nutná přísná kontrola poškozování přírodních zdrojů i jejich ochrana před dalším poškozením);
- *neudržitelné-nahraditelné* (jednou vyčerpané zdroje již nelze obnovit, a proto je nutné prodloužit dobu jejich využívání i pro příští generace (v podstatě jde o nerostné bohatství a užitkové suroviny). Řešení spočívá v racionalizaci využití, ve snížení měrné spotřeby a v záměně méně hojných nerostů za nerosty častěji se vyskytující. Předpokladem je účinná kontrola státu, eventuálně mezinárodních organizací a jejich dohled);
- *neudržitelné-nenahraditelné* (po jednom použití jsou zdroje trvale ztraceny, např. fosilní paliva. Jejich zásoby na Zemi jsou omezeny. Pro některé účely jsou tyto zdroje nenahraditelné. Řešení jejich ochrany spočívá v regulační moci státní správy a v budoucnosti pravděpodobně i mezinárodních orgánů). [17]

5 METODIKA

5.1 Cíl práce

Hlavním cílem práce je analýza míry zajištění potravinové bezpečnosti v ČR. Práce se zaměří na potravinovou bezpečnost nejenom v rámci ČR, ale i z globálního pohledu. V rámci dané problematiky bude analyzována i oblast potravinové soběstačnosti.

5.2 Metody použité při zpracování bakalářské práce

5.2.1 Analýza – syntéza

Analýza je metodický postup poznání od celku k částem. Jestliže systém jako celek vykazuje určité chování, pak se toto chování musí dát vysvětlit chováním jeho prvků v dané struktuře.

V souboru analytických metod má samostatné postavení:

- *hodnotová analýza*, zaměřená na funkci systému a jeho prvků z hlediska celkové hospodárnosti od konstrukce, přes výrobu až po využívání,
- *regresní analýza*, umožňuje nacházet závislosti mezi proměnnými systému a zkoumat jejich determinovanost,
- *faktorová analýza*, zkoumá vliv (váhu) jednotlivých faktorů při ovlivňování studovaných veličin. [44]

Metoda analýzy bude využita při zkoumání jednotlivých oblastí přispívajících k zajištění potravinové bezpečnosti.

Syntéza je protiklad analýzy; rozkládá-li se celek na části, zjišťuje-li se chování celku v závislosti na chování částí, analyzuje se. Provádí-li se výběr částí a vytváří-li se z nich struktura, která má splnit žádané chování, provádí se syntéza systému.

Syntéza systému zahrnuje dvě fáze:

- *výběr prvků* pro systém,
- *volbu struktury*, kterou budou prvky svými vazbami vytvářet.

Syntézou máme vytvořit systém, který jako celek bude splňovat zadanou funkci, jeho chování bude vyhovovat zadaným podmínkám. [44]

Metoda syntézy bude uplatněna při hodnocení výsledků dílčích analýz v závěru práce.

5.2.2 Sběr dat

Shromažďování dat z jednoho nebo více míst vzniku za účelem jejich centralizace, přenosu nebo zpracování. Zahrnuje tyto základní činnosti: indikaci prvotní informace, vytvoření sdružené informace, přenos, přípravu pro zpracování. [45]

Metoda sběru dat bude použita pro sestavování hlavních oblastí přispívající k zajištění potravinové bezpečnosti. Potřebné informace budou vyhledány v knihách zaměřených na danou problematiku a také prostřednictvím internetu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ANALÝZA VYUŽÍVÁNÍ PŮDY V ČR

Většina zemědělské půdy je ve vlastnictví fyzických a právnických osob. Největším majitelem zemědělské půdy v zemi je stát. Pozemkový fond ČR, který spravuje státní zemědělské nemovitosti, má v současné době v péči přibližně 240 tis. hektarů pozemků. V době vzniku fondu (1991) připadalo do jeho správy přibližně 900 tis. hektarů zemědělské půdy. V roce 1999 fond začal půdu prodávat. Část pozemků fond převedl bezúplatně na obce, veřejné vysoké školy a výzkumné instituce. Fond obhospodařuje církevní majetek a státní rezervy pro dopravní stavby či chráněná území. Podle zprávy o stavu životního prostředí ČR za rok 2009 je 40 % zemědělské půdy v ČR ohroženo degradací. Významná je i plocha půd zranitelných okyselováním (acidifikací). Podle některých informací v Česku denně v důsledku stavební činnosti zmizí v průměru asi 15 hektarů zemědělské půdy. [19]

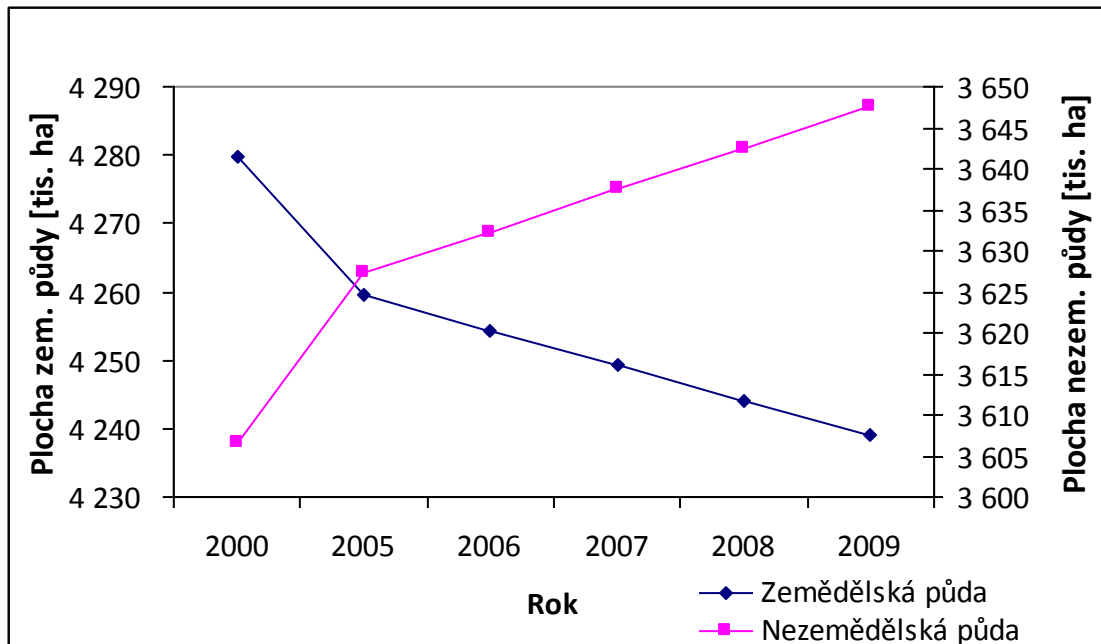
Trend ubývání orné půdy a její převádění na půdu nezemědělskou je patrný. Podle ČSÚ (Český statistický úřad) v roce 2000 činila celková výměra půdy v ČR 7 887 tis. ha. Z toho bylo 4 280 tis. ha zemědělské půdy a 3 607 tis. ha nezemědělské půdy. V roce 2009 celková plocha půdy klesla na 7 886 tis. ha půdy. Zemědělská půda tvořila 4 239 tis. ha půdy a nezemědělská půda 3 648 tis. ha půdy. V následující tabulce a grafu je znázorněn vývoj bilance půdy zemědělské a nezemědělské půdy.

Tabulka č. 1: Bilance půdy ČR v letech 2000-2009

Ukazatel	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Celková výměra	7 887	7 887	7 887	7 887	7 887	7 886
Zemědělská půda	4 280	4 259	4 254	4 249	4 244	4 239
v tom:						
orná půda	3 082	3 047	3 040	3 032	3 026	3 017
chmelnice	11	11	11	11	11	11
vinice	16	19	19	19	19	19
zahrady	162	162	162	162	163	163
ovocné sady	49	47	48	47	46	47
trvalé travní porosty	961	974	976	978	980	983
Nezemědělská půda	3 607	3 627	3 632	3 637	3 642	3 648
v tom:						
lesní pozemky	2 637	2 647	2 649	2 651	2 653	2 655
vodní plochy	159	161	161	162	163	163
zastavěné plochy	131	130	130	131	131	131
ostatní plochy	679	689	692	694	696	698

Zdroj: [20]

Graf č. 3: Poměr zemědělské a nezemědělské půdy v ČR za období 2000-2009

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných dat z ČSÚ

6.1 Průmyslové zóny

V rámci efektivního využívání půdy je nutné zaměřit se na průmyslové zóny. Zabírají stovky hektarů zemědělské i nezemědělské půdy. Největší průmyslové zóny mají rozlohu i několik tisíc hektarů.

Pojem průmyslová zóna je všeobecně vysvětlován jako ucelený soubor kompaktních univerzálních objektů vhodných pro lehkou, hygienicky nezávadnou výrobu s účelně vyřešenou dopravou a velkým podílem zeleně mezi jednotlivými objekty. Je však nutné podotknout, že určit přesný počet průmyslových zón v naší republice je velmi složité. Neexistuje totiž žádný limit určující vymezení průmyslové zóny. Je tedy téměř nemožné přesně určit, zda se v tom kterém případě jedná o průmyslovou zónu či ne. Seznam průmyslových zón v ČR, jenž je zveřejněn i na internetových stránkách Centra pro regionální rozvoj, představuje 161 významných průmyslových zón. V žádném případě se však nejedná o maximální výčet celkového stavu v České republice, který je několikanásobně vyšší. [21]

Tabulka č. 2: Průmyslové zóny v ČR v roce 2009

Kraj	Počet průmyslových zón	Celková rozloha (ha)	Největší průmyslová zóna
Praha	2	cca 130 ha	VGP Park Horní Počernice (100 ha)
Středočeský	15	cca 1054 ha	Kolín – Ovčáry (370 ha)
Jihočeský	19	cca 784 ha	Tábor – Vožická (momentálně 45 ha, celkové rozvojové možnosti lokality až 157 ha)
Plzeňský	14	cca 1119 ha	Plzeň – Líně (343 ha)
Karlovarský	7	cca 631 ha	Cheb – Horní Dvory (300 ha)
Ústecký	13	cca 1260 ha	Triangle (365 ha)
Liberecký	9	cca 467 ha	Liberec – průmyslová zóna Jih – Doubí (125 ha)
Královéhradecký	16	cca 963 ha	Dobřenice (230 ha)
Pardubický	9	cca 382 ha	Pardubice Free zone – Staré Čivice (120 ha)
Vysočina	5	cca 186 ha	Bystřice pod Pernštejnem (80 ha)
Jihomoravský	12	cca 1037 ha	Brno – Tuřany – Chrlice (238 ha)
Olomoucký	12	cca 451 ha	Přerov – jih a Terminál kombinované dopravy (110 ha)
Zlínský	16	cca 1163 ha	Letiště Holešov (273,7 ha)
Moravskoslezský	11	cca 1265 ha	Nošovice (276 ha)

Zdroj: [21]

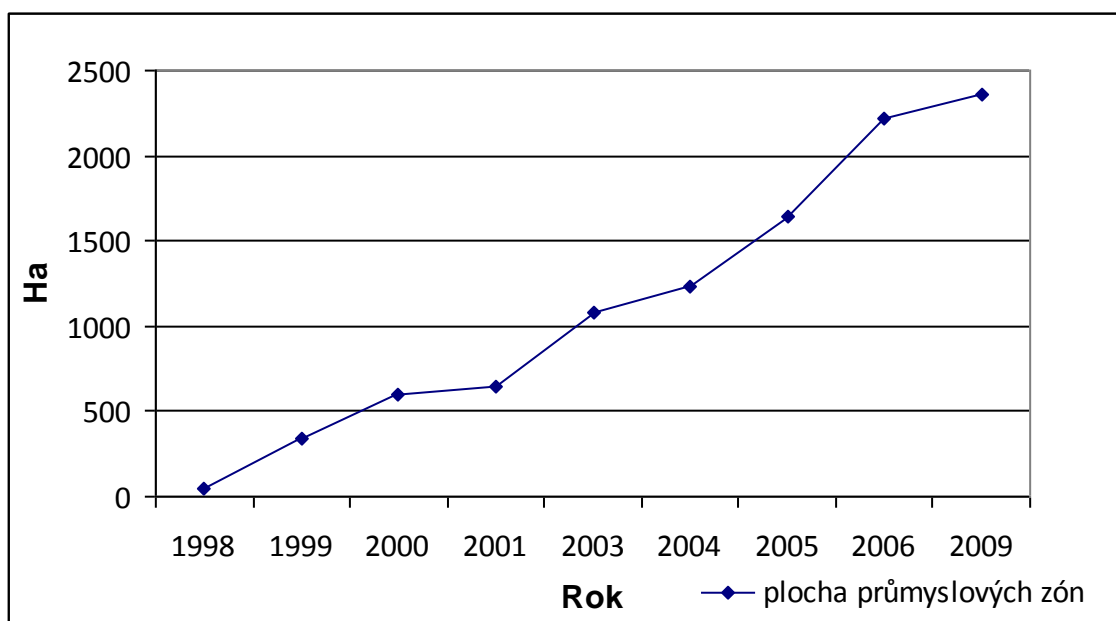
V roce 1998 zahájila ČR program na podporu průmyslových zón usnesením vlády, které schválilo dotaci 55,5 mil. Kč na investiční přípravu průmyslových zón měst Karviná a Bystřice nad Pernštejnem (o celkové výměře 52,5 ha) jako předpoklad tvorby nových pracovních příležitostí v oblastech postižených restrukturalizací průmyslu. Od roku 2003 je program více zaměřen na podporu účasti privátního sektoru v přípravě průmyslových zón a umožňuje získat podporu i tzv. rozvojovým společnostem. Podpora je poskytována ve vyšší nákladové mezery.

V roce 2003 bylo v rámci programu čerpáno 854,547 mil. Kč a připraveno 11 průmyslových zón o celkové rozloze téměř 1 076 hektarů, z nichž tři mají podle rozsahu projektu a výše poskytnuté dotace nadregionální význam a byly podpořeny již v minulých letech. Z velké části byla realizovaná 1. etapa přípravy strategické průmyslové zóny Triangle na území bývalého vojenského letiště Žatec.

V roce 2004 byl program rozšířen a určen zejména pro přípravu nemovitostí pro pobídkové investory a strategické průmyslové zóny. Připravená území jsou vedle investičních pobídek významným faktorem pro lákání strategických investorů. V roce 2004 bylo v rámci Programu čerpáno celkem 1042 mil. Kč, díky nimž bylo podpořeno 13 průmyslových zón o celkové rozloze 1232 hektarů. Čtyři z průmyslových zón mají podle rozsahu projektu a výše poskytnuté dotace strategický význam pro národní hospodářství. Kromě toho bylo v roce 2004 v rámci převodu pozemků ve vlastnictví státu a správě Pozemkového fondu ČR podpořeno celkem 7 průmyslových zón.

V roce 2009 byla spuštěna výroba v závodě Hyundai ve strategické průmyslové zóně Nošovice a zároveň byla ukončena výstavba strategické průmyslové zóny Triangle. Celková plocha investičně připravených ploch se navýšila na 2361 ha. V roce 2009 se mezi podporované průmyslové zóny rozdělilo přes 1,43 miliardy korun. [22]

Graf č. 4: Hektarové přírůstky průmyslových zón v ČR v letech 1998-2009

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných dat

Vznik průmyslových zón není jen současným trendem, ale především ekonomickou nutností, a to nejen pro velká krajská města, ale i pro města s menším počtem obyvatel na území celé ČR. Důkazem toho je tempo, jakým roste počet jednotlivých průmyslových areálů v republice. Areály s sebou totiž přináší obrovský ekonomický přínos v podobě nově vytvořených pracovních míst. [21]

6.2 Nákupní zóny

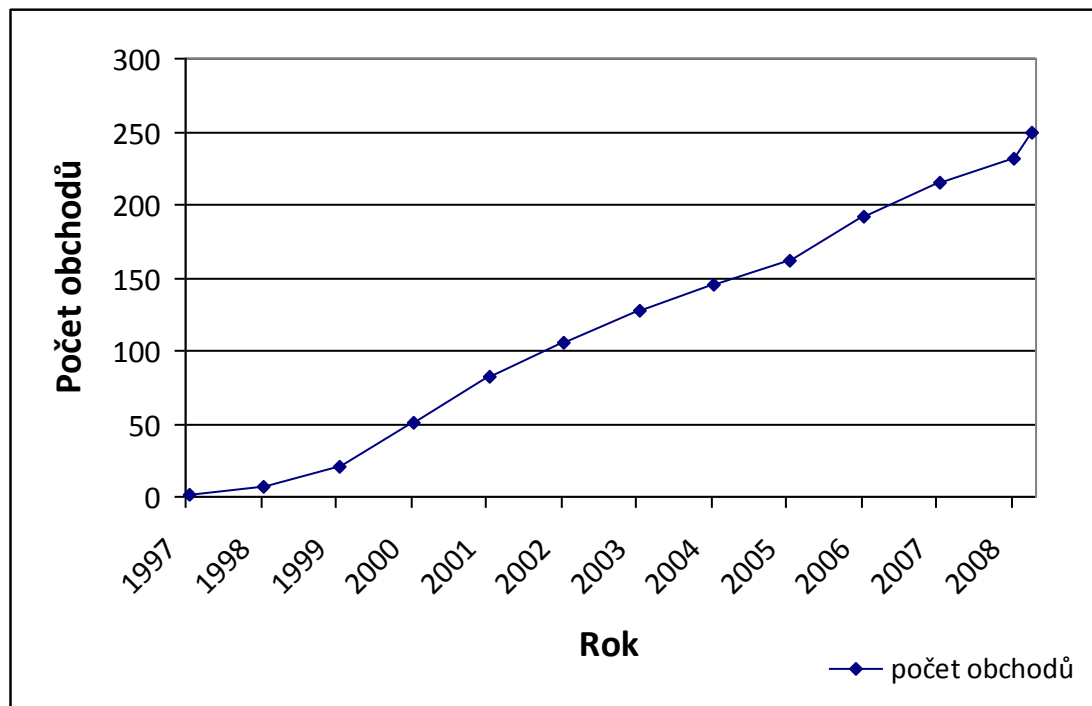
Nezávislé Sociálně Ekologické hnutí - NESEHNUTÍ zveřejnilo výsledky průzkumu ekologických dopadů expanze nákupních řetězců v ČR za posledních sedm let. Nejrozsáhlejší výzkum svého druhu zahrnul supermarkety, hypermarkety, diskonty, nákupní centra či hobby markety vystavěné na našem území v letech 2003-2009. Prodejny nákupních řetězců zabírají nezastavěné plochy a zemědělskou půdu. Zveřejněné výsledky výzkumu „Environmentální dopady prostorové expanze velkoplošného maloobchodu v České republice 2003-2009“ zahrnují 442 velkých prodejen nad 400 m² prodejní plochy (229 diskontů, 89 hypermarketů, 78 nákupních center, 18 supermarketů, 17 hobby marketů a 11 specializovaných velkoprodejen).

Nové velkoobchody si vyžádaly různě rozsáhlé zábory ploch (volných i zastavěných) – celkem 572 ha. Z toho byla většina plochy (63 %) plocha volná (většinou zemědělská půda polí, luk nebo sadů), zbytek byla plocha zpevněná nebo zastavěná budovami či jinými zařízeními.

V období 2003-2009 bylo vystavěno celkem šest obřích nákupních areálů na plochách větších než 10 hektarů. Ve všech případech se jednalo o umístění „na zelené louce“. Celková plocha bujení nákupních areálů do volné krajiny (sídelní kaše) je za roky 2003-2009 téměř 230 hektarů. [24]

Od první poloviny roku 2008 již stojí na území ČR 250 hypermarketů a více než 1300 supermarketových a diskontních prodejen. ČR má nejvyšší koncentraci hypermarketů ve střední a východní Evropě a je také větší než ve většině zemí EU, přestože kupní síla obyvatelstva ČR odpovídá jen asi 65 % průměru západní Evropy. V roce 2004 u nás bylo v přepočtu na obyvatele 2x více hypermarketů než v Maďarsku a dokonce 3x více než v Polsku. [25]

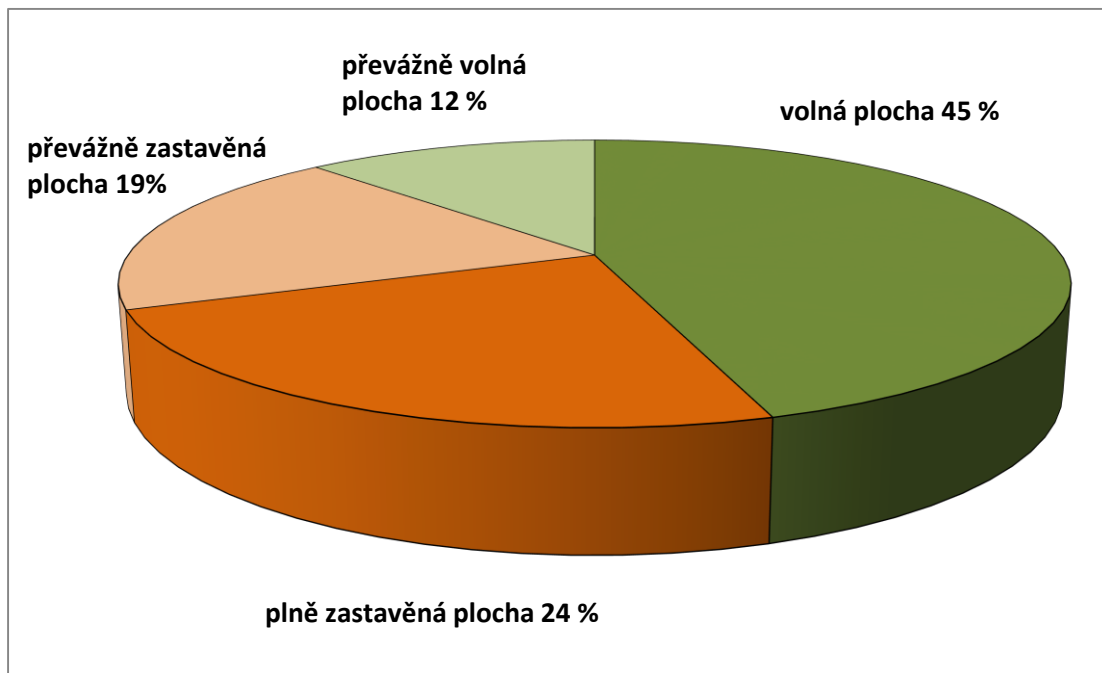
Graf č. 5: Vývoj hypermarketů v ČR v letech 1997-2008

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných dat

Velkoplošná maloobchodní zařízení se vyznačují vysokými nároky na zábor ploch ve městech nebo ve volné krajině. Důvodem však není jen velký plošný rozsah samotných prodejních budov, ale zejména promyšlená koncepce uspořádání celého areálu, která většinou nezapadá do stávající zástavby v sídlech. Plošné nároky nejvíce zvyšují dopravní stavby spojené s prodejny – parkoviště, obslužné komunikace, nově budované křižovatky, kruhové objezdy a sjezdy z veřejných komunikací. Dle výzkumu NESEHNUTÍ byl jen v roce 2007 naplánován zábor 180 hektarů ploch pro záměry nákupních areálů a z toho 62 hektarů tvoří plánovaná zastavěná plocha budov. Zbytek jsou z cca 2/3 dopravní plochy a z 1/3 plochy volné. Kromě samotného záboru ploch je třeba zkoumat i to, na jakých plochách jsou záměry umisťovány. Z grafu vyplývá, že většina záměrů směřuje na volné plochy (bez zástavby nebo zpevnění) nebo převážně volné plochy (do 50 % zpevněných ploch). [25]

Graf č. 6: Lokalizace záměrů velkoplošných maloobchodních jednotek (všech typů) na jednotlivé typy ploch v ČR v roce 2007

Zdroj:[25]

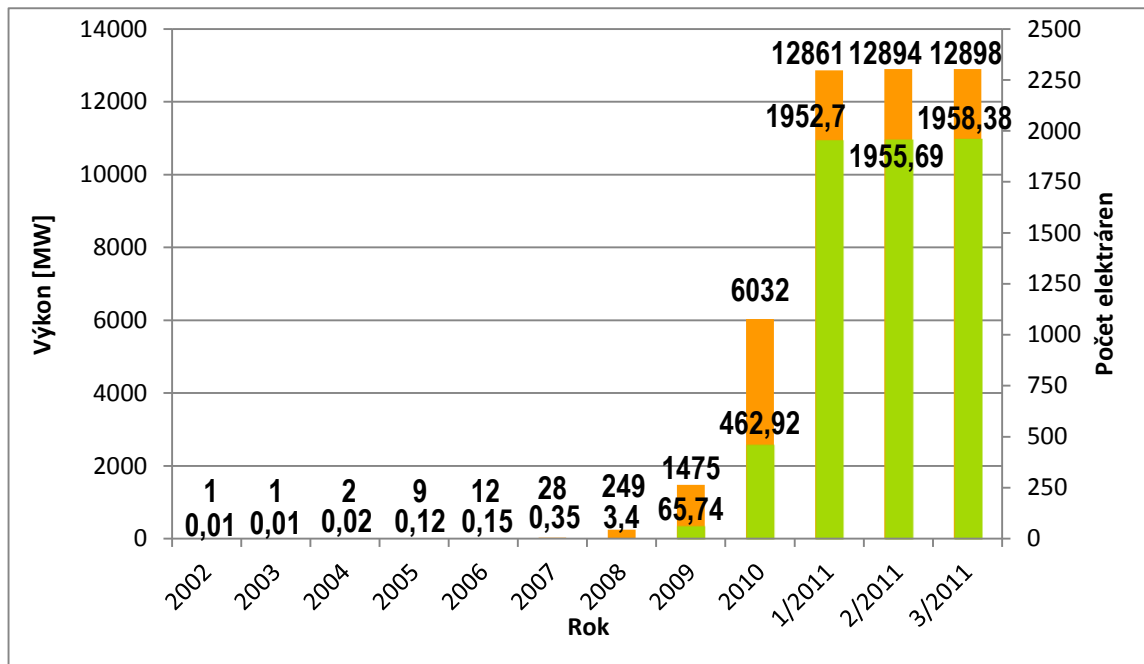
Běžně dochází i k záboru zemědělské půdy nejvyšší kvality, která by správně měla sloužit (kromě zemědělství) k revitalizaci krajiny. Zastavovány jsou i zemědělské plochy uvnitř měst, sloužící jako zahrady či sady (často s velmi cennými dřevinami), což snižuje ekologickou stabilitu města. [25]

6.3 Sluneční elektrárny

Fotovoltaické technologie zaznamenávají v posledních letech obrovský boom. Na okrajích obcí a měst vyrůstají obrovské plantáže slunečních kolektorů, které opět zabírají zemědělskou půdu.

Na základě několika směrnic Evropské komise přijala ČR zákon na podporu výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů. To se stalo koncem roku 2005 a pro ty, kteří chápou význam ekologicky příznivějších, decentrálních obnovitelných zdrojů, to byla pozitivní událost. Smyslem zákona je podpora výroby elektrické energie z obnovitelných zdrojů. [26]

Graf č. 7: Vývoj počtu slunečních elektráren a jejich výkon v letech 2002-2011

Zdroj: [46]

Graf zaznamenává vývoj celkového výkonu elektráren a jejich počet. Z údajů grafu lze přibližně odhadnout, jakou celkovou plochu zabírají solární elektrárny v ČR. Obecně můžeme říct, že 1 kWp (maximální výkon elektrárny) zabere asi 8–10 m². Plocha je schopna vyprodukovat přibližně 1 MWh ročně. Čili když víme, že 1 MW = 1000 kW, můžeme odhadnout, že plocha pro 1 MW = 8000 až 10000 m², přičemž 10000 m² = 1 ha. Zjednodušený převod výkonu solárních panelů na plochu, kterou zabírají, je tedy takový, že pro 1 MW výkonu je potřeba přibližně 1 ha solárních panelů. V praxi však uvedený převod – především u velkých elektráren – nemusí být zcela přesný.

Příkladem může být jedna z největších slunečních elektráren v ČR, vybudovaná u Vepřeku na Mělnicku. Celý komplex se rozkládá na ploše 82,5 ha a jeho výkon je 35 MW. Zde tedy bylo pro 1 MW výkonu potřeba cca 2,36 hektarů půdy.

Převodem 1 MW = 1 ha získáme plochu, kterou zabírají samotné panely. Ovšem celé solární elektrárny díky přídatným zařízením zabírají větší plochu. Také je důležitý rozdílný úhel náklonu panelů, díky kterému jsou elektrárny různě náročné na zabor plochy.

Z grafu vyplývá, že solární panely mají k 1. 3. 2011 celkem 1958,38 MW instalovaného výkonu, čemuž odpovídá plocha 1958,38 ha. Dá se předpokládat, že plocha půdy zabraná solárními elektrárnami v ČR bude větší než 2000 hektarů.

6.4 Brownfields

Brownfields (hnědé pole) je termín označující opuštěná území s rozpadajícími se obytnými budovami, nevyužívané dopravní stavby a nefunkční průmyslové zóny. Vyznačují se často obrovskými rozměry, negativními a sociálními jevy (bezdomovectví, krádeže kovů) a ekologickou zátěží. [27]

Brownfields jsou pozemky a nemovitosti uvnitř urbanizovaného území, které ztratily svoji funkci a využití, jsou opuštěné a nevyužité, často představují ekologickou zátěž a vyskytují se na nich zdevastované výrobní či jiné budovy. Rekonstrukce či revitalizace takové nemovitosti k novému efektivnímu využívání je podporována z fondů EU. [28]

Jak také vyplývá z definice, brownfields se obvykle nachází v urbanizovaných územích, což je však široký pojem a je třeba jinak přistupovat k brownfields ve středu města, než k brownfields na okraji malé obce.

Členění *podle polohy* je do značné míry spjato se způsobem vzniku jednotlivých brownfields:

- *zastavěné území měst – v centrální části města*: příkladem mohou být opuštěné kancelářské budovy (v českých podmínkách často i průmyslové podniky) a dále centrální části měst často hyzdí i nevyužívané železniční pozemky;
- *zastavěné území měst - ve větší vzdálenosti od městských center*: nejčastěji zdevastované průmyslové areály, ale může se jednat i o obytné brownfields (často vzniklé právě v důsledku zdevastovaných průmyslových areálů);
- *příměstské zóny*: v oblastech dále vznikají nové průmyslové objekty, takže lze očekávat, že v budoucnu se problém brownfields bude týkat zejména daných území;

- *malé obce a vesnice*: v centrech menších obcí se jedná o zchátralé kulturní domy, velkoprodejny potravin apod., na okraji to budou typicky nevyužívané zemědělské stavby;
- *mimo urbanizované území*: v českých podmínkách zejména armádní a okrajově i zemědělské brownfields. [29]

Méně viditelnou, ale o to znatelnější ztrátou je, že nevyužívaný areál ve špatném stavu by mohl přinášet přímý užitek, kdyby se jeho využití zvýšilo – z ekonomického hlediska se vlastně jedná o ztracenou příležitost. Mohla by zde tedy vzniknout nová pracovní místa, chybějící služby, byty nebo zeleň. Agentura CzechInvest uvádí, že jeden hektar pozemku reprezentuje 50 pracovních míst. Na jeden hektar pozemku lze také pohodlně uvažovat nejméně 20 až 50 bytových jednotek. [29]

V ČR je uváděno cca 25 000 ha brownfields, což by zjednodušeně znamenalo 1,25 mil. nových pracovních míst, nebo přes milion nových bytů. Z pohledu obce a státu je také třeba si uvědomit, že ladem ležící pozemky nepřinášejí žádné daňové výnosy.

Hlavními důvody, proč je třeba dát brownfields nové využití, jsou odstranění ekologických zátěží a zlepšení životního prostředí, ekonomický impuls pro celou lokalitu a prevence před nekontrolovatelným zábořem města do volné krajiny spojeným se zabíráním kvalitní půdy. [29]

Ovšem i problematika brownfields není tak jednoduchá, jak se může zdát. Rekonstrukce zchátralých objektů je ze strany státu zatížená výraznou ekologickou daní, která se stává pro řadu investorů demotivujícím faktorem. Může být jednou z příčin neustálého zabírání kvalitní zemědělské půdy.

Ochrana zemědělské půdy před jejím využíváním pro investiční výstavbu je důležitým legislativním problémem. Trendy ve vývoji výměry zemědělské půdy v ČR je možno posoudit z následující tabulky.

Tabulka 3: Výměra zemědělské půdy na obyvatele v ČR

Rok	Výměra na obyvatele	
	Zemědělské půdy (ha)	Orné půdy (ha)
1936	0,4710	0,3640
1950	0,5660	0,4330
1960	0,4790	0,3530
1970	0,4497	0,3340
1980	0,4251	0,3201
1990	0,4137	0,3106
1993	0,4145	0,3072
2000	0,4169	0,3002
2009	0,4050	0,2882

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných informací z ČSÚ

Z uvedeného přehledu vyplývá, že trend ve snižování výměry, zejména orné půdy, se nemění. Nárůst, pokud jde o srovnání let 1936 a 1950, je způsoben snížením počtu obyvatel po druhé světové válce. Celkem je v celosvětovém měřítku využíváno v současné době $3200 - 3300 \times 10^6$ ha zemědělské půdy, což je 22 % souše. Z toho je ovšem 59 % půdy méně úrodné a pouze 14 % půdy vysoce úrodné. Doposud máme rezervu cca 1.700 mil. ha, což jsou ovšem většinou půdy pod trvalými travními porosty a lesy.

Současné ztráty dosahují 5-7 mil. ha za rok. Většinou se jedná o ztráty způsobené vodní nebo větrnou erozí, kontaminací a degradací a v nemalé míře také převodem zemědělských půd na zastavěné plochy.

Uvádí se, že pokud by ztráty pokračovaly a nedošlo by k zvyšování výměry na úkor trvalých travních porostů a lesů, k zachování dosavadní celosvětové zemědělské produkce by bylo nutné v budoucnosti zvýšit zemědělské výnosy o 50 %, což by znamenalo obrovské náklady na hnojení a rekultivace a zároveň nebezpečí ekologických škod. [31]

7 ANALÝZA POTRAVINOVÉ KRIZE A SOBĚSTAČNOSTI V ČR

Potraviny jsou nejdůležitější komoditou pro uspokojení základních potřeb lidí na celém světě. Rostoucí ceny potravin komplikují ekonomickou situaci řadě lidí, a sice především sociálně slabým rodinám. Cena potravin je v některých zemích faktor, který doslova rozhoduje o přežití obyvatel dané země. Uvedený trend má řadu příčin. Jednou z nejzávažnějších je prohlubující se nepochopitelný rozdíl mezi světovou produkcí potravin a rostoucí populací.

Pokud jde o ceny základních potravinářských komodit a potravin v roce 2009, podle některých odhadů poklesly o 40% ve srovnání s 2007-2008. Globální potravinová krize ke konci roku 2009 dosáhla dna a začal postupný růst cen. Ceny se ustálily nebo ustálí na nové, vyšší úrovni. Většina pozorovatelů věří, že éra levných potravin je pryč, s čímž souvisí otázka míry zajištění potravinové bezpečnosti ve světovém měřítku.

Negativní následky globální finanční krize způsobily zemědělcům problémy v získávání úvěrů, což znamenalo snížení osevních ploch v letošním roce, menší úrodu a tlak na zvyšování cen zemědělských komodit na světových trzích. [13]

V současnosti se nacházíme uprostřed globální potravinové krize. Na vině je několik faktorů, v popředí však stojí extrémní počasí, které poškodilo zemědělskou produkci. Podobné extrémy představují přesně to, co bychom kvůli rostoucí koncentraci skleníkových plynů v atmosféře měli čekat. Což znamená, že současný růst cen potravin může být jen začátkem. Je také pravda, že růst rozvíjejících se ekonomik vede k větší spotřebě masa, což zvedá poptávku po krmivech. Platí i to, že komodity jako např. bavlna soutěží o využití půdy s potravinovými komoditami, stejně jako dotovaná produkce etanolu. Tedy jak ekonomický růst, tak i špatná energetická politika, hrají svou roli na růstu cen potravin. Nerostly ale tak, jako ceny ostatních komodit až do posledního léta, kdy zasáhla nepřízeň počasí a prudce klesla produkce. [32]

Cenový vývoj hovězího masa – ceny zemědělských výrobců (dále CZV) jatečního skotu se v roce 2008 ve srovnání s rokem 2007 mírně snížila, a to z důvodu převažující nabídky především jatečních býků a jalovic. Ceny průmyslových výrobců (dále CPV) výsekového hovězího masa kopírovala vývoj cen zemědělských výrobců a zaznamenala rovněž mírné meziroční snížení o 0,3 %.

Cenový vývoj vepřového masa – průměrná cena jatečných prasat na reprezentativních trzích EU meziročně vzrostla o 13,4 % a byla nejvyšší za posledních deset let. U většiny sledovaných druhů vepřového výsekového masa došlo v roce 2008 ke zvýšení cen průmyslových výrobců v návaznosti na rostoucí CZV jatečných prasat.

Cenový vývoj drůbežího masa – ceny průmyslových výrobců a spotřebitelské ceny kuchařských kuřat kopírovaly v roce 2008 vývoj CZV a dosahovaly vyšší úroveň než v roce 2007. Průměrná CPV kuchařských kuřat tř. 1 vzrostla o 9,5 %.

Tabulka č. 4: Výsledky účtu výroby v mil. Kč

Ukazatel	v běžných cenách		Index 2009/08 (%)
	2008	2009	
ZVÍŘATA	26 467,8	23 553,8	89,0
Skot	7 644,3	7 443,1	97,4
Prasata	11 267,4	9 654,1	85,7
Ovce a kozy	57,1	43,5	76,2
Drůbež	7 420,3	6 322,4	85,2
Ostatní zvířata	78,8	90,5	114,8
ŽIVOČIŠNÉ VÝROBKY	25 344,2	18 441,4	72,8
Mléko	22 893,2	16 134,3	70,5
Vejce	2 428,7	2 284,3	94,1
Ostatní živočišné výrobky	22,3	22,9	102,6
ŽIVOČIŠNÁ PRODUKCE	51 812	41 995,3	81,1

Zdroj: [34]

Mlýnský průmysl zpracovává na území ČR převážně domácí suroviny. Dováží se pouze malé množství tvrdé pšenice potřebné pro výrobu těstovin. Ovšem co se týká výroby, je více zastoupená výroba pšeničné mouky. V roce 2008 bylo na území ČR zpracováno přibližně 1 170 tis. tun pšenice, 40 tis. tun žita, 2,5 tis. tun ječmene, 4 tis. tun ovsu a 1,5 tis. tun ostatních obilovin. Vyrobilo se tedy více jak 1 mil. tun pšeničné mouky a 8,5 tis. tun ostatních mlýnských výrobků.

V roce 2007 došlo k velké neúrodě a k rapidnímu nárůstu cen obilovin, což se projevilo také v cenách mlynářských výrobků. V uvedeném roce došlo u mlynářských výrobků k růstu cen až o 60 %. V roce 2008 sklizeň obilovin tento nárůst cen zredukovala. [33]

Trend poslední doby směřuje k zabírání osevních ploch určených k pěstování obilovin na úkor osevu technickými plodinami jako je řepka.

V oblasti technických plodin z hlediska nepotravinářského užití rostlinných olejnin a rostlinných olejů vznikla významná směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2004/30 o podpoře biopaliv a jiných obnovitelných pohonných hmot v dopravě.

Od 1. 9. 2007 se povinně přidává do motorové nafty methylester řepkového oleje (FAME) a předpokládá se zavedení dalších paliv na principu obnovitelných zdrojů energie, tedy i řepkového oleje, tak, aby v roce 2020 v souladu s cílem EU bylo dosaženo podílu 10 % na celkové spotřebě energií pro dopravu. Celková výrobní kapacita FAME v ČR dosáhla k 31. 12. 2008 již 312 tis. tun.

Cenový index 2008/07 (za prosinec), po výrazném zvýšení v letech 2007/06 (115,7), jež byl tažen především cenami energie a vstupních surovin, meziročně výrazně poklesl (z 115,7 % na 108,9 %). Z dlouhodobého pohledu je vývoj cenového indexu kolísavý s rostoucí tendencí. [33]

Tabulka č. 5: Vývoj cenových indexů výrobků v letech 2000-2008

(%)	Meziroční index							
	01/00	02/01	03/02	04/03	05/04	06/05	07/06	08/07
SKP 15,4	100,0	100,7	100,7	94,8	102,4	102,4	115,7	108,9

Zdroj: [33]

Následující tabulka zobrazuje velikost cenového indexu obilovin a technických plodin za rok 2009. Dále jsou zde pro srovnání zaneseny cenové indexy krmné plodiny, zeleniny a zahradnických výrobků, brambor a ovoce.

Tabulka č. 6: Výsledky účtu výroby v mil. Kč

Ukazatel	v běžných cenách		Index 2009/08 (%)
	2008	2009	
OBILOVINY (včetně osiva)	26 432,6	19 098,6	72,3
Pšenice a špalda	13 645,9	10 266,9	75,2
Žito a ozimé směsky	672,1	401,4	59,7
Ječmen	8 519,8	5 441,4	63,9
Oves a letní směsky	451,5	373,6	82,7
Kukuřice na zrno	2 513,7	2 209,7	87,9
Ostatní obiloviny	629,5	405,6	64,4
TECHNICKÉ PLODINY	16 452,9	13 250,8	80,5
Výsevy olejnin a olejnaté plody (včetně osiva)	11 778,5	9 174,7	77,9
Luskoviny (včetně osiva)	357,5	296,4	82,9
Cukrová řepa	2 267,3	2 254,4	99,4
Ostatní technické plodiny	2 022,6	1 525,3	75,4
KRMNÉ PLODINY	8 905,0	8 707,6	97,8
ZELENINA A ZAHRADNICKÉ VÝROBKY	4 506,7	4 790,0	106,3
Čerstvá zelenina	1 391,6	1 362,9	97,9
Sazenice a květiny	3 115,1	3 427,1	110,0
BRAMBORY (včetně sadby)	2 629,8	2 469,8	93,9
OVOCE	1 674,5	1 251,3	74,4
Čerstvé ovoce	1 674,5	1 251,3	74,7

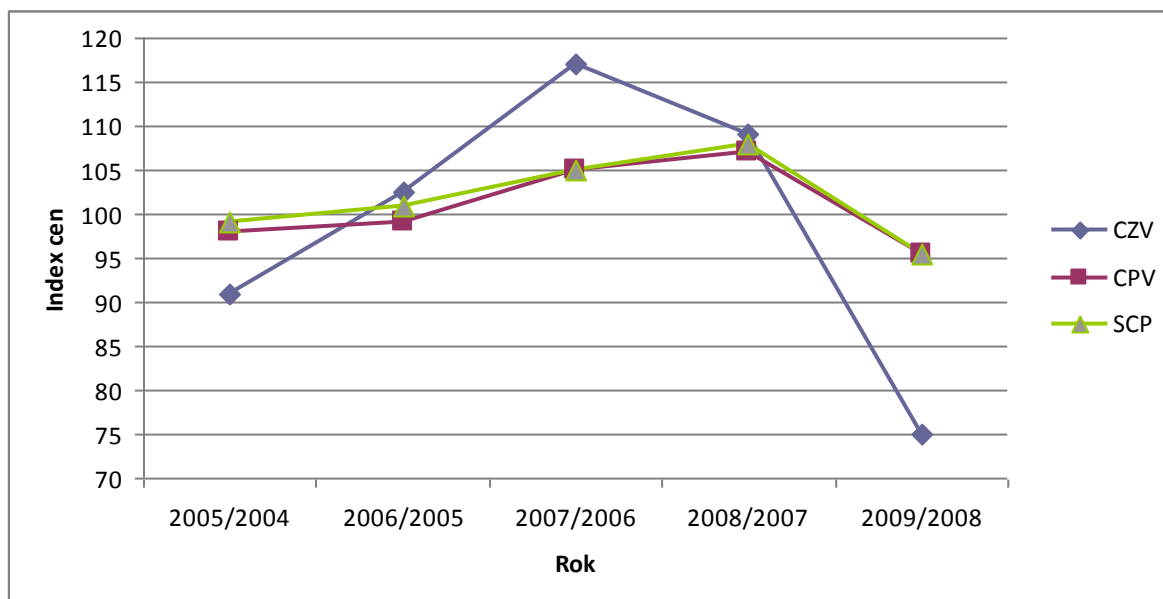
Zdroj: [34]

V současné době se ceny potravin vyšplhaly na své maximum a překonaly rekord z roku 2008. Podle organizace FAO index ceny potravin stoupl v minulých měsících o 3,5 % a dostal se nejvýše od svého založení v roce 1990.

Index, který sleduje měsíční změny obilovin, olejnin, mléčných výrobků, masa a cukru, vzrostl na 230,7 bodu z prosincových 223,1 bodu. Stejně jako před třemi lety i nyní ke zdražování potravin přispívá kombinace drahé ropy a paliv a nepříznivého počasí s výpadky sklizně v Rusku, na Ukrajině, v Austrálii a Argentině. Opakuje se rovněž situace, kdy potraviny a půdu stále více zabírá rostoucí používání biopaliv, a rovněž se rozmáhají spekulace na termínových trzích, podporované levnými penězi a slabým dolarem.

V lednu index táhly vzhůru zejména rostoucí ceny obilí a cukru. Index cen cukru vzrostl na rekordních 420,2 bodu z prosincových 398,4 bodu a index obilovin vystoupil nejvýše od července 2008. Index cen olejnin vzrostl o téměř 15 bodů na 277,7 bodu a přiblížil se rekordu z června 2008. [35]

Graf č. 8: Vývoj cen zemědělských výrobců, průmyslových výrobců a spotřebitelských cen potravin za období 2005-2009 (meziroční indexy)

Zdroj: [36]

Situace, ve které se nacházíme dnes, je hodně podobná situaci z roku 2008, kdy se svět potýkal s potravinovou krizí. Vzhledem ke zdražení základních potravin došlo především v rozvojových zemích k nepokojům a hladovění. V současné době probíhají nepokoje především v Tunisu a Egyptě, což přispívá k růstu tržních cen. Důležitým faktem je, že Egypt patří k největším světovým dovozcům pšenice.

Neméně důležitou příčinou růstu cen je způsob využívání půdy. Půdu stále víc zabírají plodiny určené k produkci biopaliv. FAO se obává, že ceny budou dále růst. Nové údaje ukazují jasně, že tlak na růst cen potravin neustupuje.

7.1 Výkonnost českého zemědělství

Pokud bychom použili základních statistických indikátorů charakterizujících postavení odvětví v ekonomice, tj. podíl na tvorbě hrubého domácího produktu a podíl na zaměstnanosti, potom je ve vývoji českého zemědělství již od poloviny dvacátého století prokazatelný pokles v obou relativních ukazatelích.

Podíl zemědělství na tvorbě hrubého domácího produktu dlouhodobě klesá: v roce 1948 tvořil podíl 17,6 %, v roce 1987 již jen 7,1 %, v roce 2007 2,11 % HDP a v roce 2009

poklesl na 0,7 %. Hlavními zemědělskými produkty jsou maso, mléko, vejce, obilí a brambory.

Počet pracovníků v zemědělství i jejich podíl na celkovém počtu trvale činného obyvatelstva klesl z 1 319 tis. pracovníků (33 %) v roce 1948, na 528 tis. (10 %) v roce 1987; v roce 2009 již pracovalo v českém zemědělství pouze 105,7 tis. osob, což je 2,87 % celkového počtu pracovníků v ekonomice ČR a podíl zemědělců dále klesá. [37]

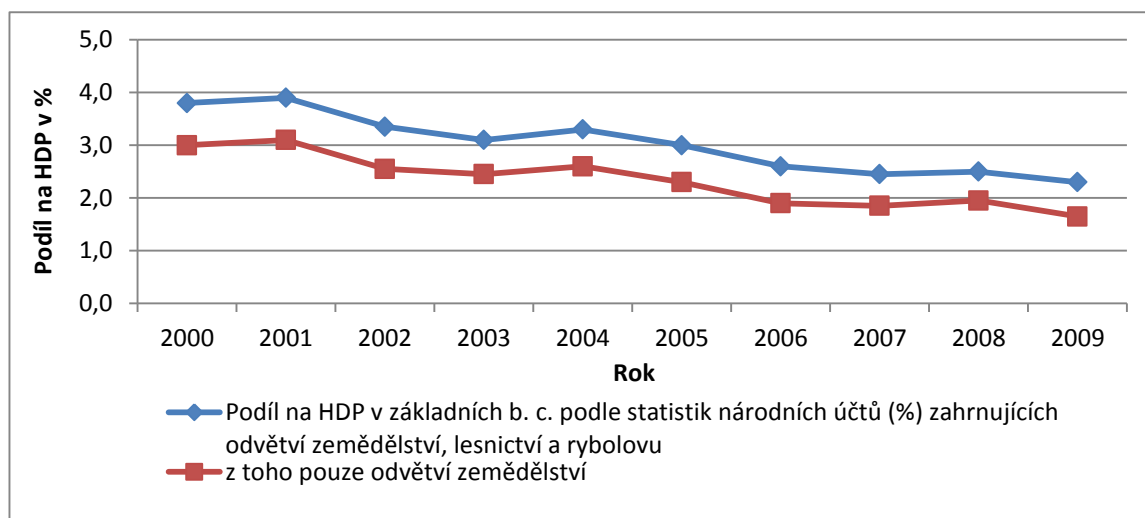
ČR má kvalitní zemědělskou produkci, ovšem chybějící reformy v zemědělství stále víc prohlubují problémy odvětví. V roce 2005 bylo v sektoru zemědělství, lesnictví a rybolovu registrováno 190 případů insolvencí, což při zohlednění počtu registrovaných subjektů představuje stejný podíl, jaký platil pro celou ekonomiku ČR (0,14 %), ale je nižší, než byl například v mnohých odvětvích zpracovatelského průmyslu nebo v obchodu. Největším případem insolvence z roku 2005 v zemědělství byl konkurz společnosti Agrosovín se základním kapitálem převyšujícím 245 milionů korun.

Stejně jako je tomu v jiných státech střední a východní Evropy, z velké části nerestrukturalizované české zemědělství těží v posledních letech z masivní podpory ze strany Evropské unie. Zemědělství tak patří k odvětvím čerpající nejvíce dotací, přestože jeho podíl na HDP je nízký. K tomu přispívá fakt, že se zemědělství, i přes celou řadu problémů, řadí mezi poměrně stabilní odvětví. [38]

Vstupem do EU získala ČR možnost čerpat každoročně významné objemy finančních prostředků na podpory poskytované do zemědělství. S ohledem na postupný náběh přímých plateb bude objem prostředků až do roku 2013 narůstat, ale další vývoj bude záviset na výsledcích jednání o reformě rozpočtu EU a reformě společné zemědělské politiky EU.

Podíl zemědělství na celkovém HDP vykazuje klesající trend, podobně jako vývoj zaměstnanosti v zemědělském sektoru. Objem zemědělské produkce, vyjádřený ve stálých cenách roku 1989 kolísá pod úrovní 80 mld. Kč.

Graf č. 9: Podíl zemědělství na celkovém HDP v letech 2000-2009

Zdroj: [39]

Na vývoj českého zemědělství působí obecné národohospodářské podmínky. Po vstupu ČR do EU reálný ekonomický růst výrazně akceleroval. Růst HDP se však v průběhu roku 2008 zpomalil a v roce 2009, kdy ČR postihla celosvětová hospodářská recese, došlo k poklesu HDP. Z hlediska ekonomického růstu byl rok 2009 nejhorší za celé období existence samostatné ČR. Úroveň HDP v přepočtu na obyvatele a v paritě kupní síly dosahuje v posledních třech letech 80 % úrovně EU 27, což je o 9 % více než v předstupním období 2001-2003. [40]

Tabulka č. 7: Zemědělská produkce v ČR (mil. Kč) v letech 2004-2009

Ukazatel	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Průměr 2004-09	Index 2004-09 /2001-03
<i>Ve stálých cenách roku 2000</i>									
ZP celkem	99 003	107 524	103 224	97 431	101 810	106 672	102 889	103 259	140,3
Rostlinná produkce celkem	49 195	59 587	55 493	49 462	52 747	57 213	56 008	55 085	112,0
Živočišná produkce celkem	49 808	47 937	47 731	47 969	49 063	49 459	46 883	48 174	96,7
<i>V běžných cenách</i>									
ZP celkem	99 560	117 879	97 661	97 279	115 552	114 003	92 797	104 862	105,3
Rostlinná produkce celkem	50 057	63 010	49 962	49 484	66 401	62 191	50 802	56 975	113,8
Živočišná produkce celkem	49 503	48 868	47 698	47 795	49 151	51 812	41 995	47 887	98,7

Zdroj: [40]

Ukazatelé ekonomického vývoje sektoru zemědělství podle SZÚ indikují výrazné zlepšení ekonomické situace zemědělství v porovnání s předstředním obdobím. Čistá přidaná hodnota (dále ČPH) na roční pracovní jednotku (dále AWU) se sice snížila v období 2007-2009 proti období 2001-2003 o 18,1 %, naproti tomu důchod z faktorů na AWU, který zahrnuje ostatní dotace a daně na výrobu, se zvýšil o 82,6 %. Za poklesem ČPH/AWU stojí především vyšší hodnota mezispotřeby (nárůst o 18,4 %), vyšší spotřeba fixního kapitálu (nárůst o 29,9 %) a nižší hodnota živočišné produkce (o 3,2 %). Mezispotřeba a spotřeba fixního kapitálu jsou zároveň nejdůležitějšími nákladovými položkami v souhrnném zemědělském účtu (dále SZÚ). Z konstrukce daného ukazatele vyplývá, že je podstatně ovlivňován změnami v počtu pracovníků v zemědělství. [40]

Tabulka č. 8: Ukazatele ekonomické situace zemědělství ČR v relativním srovnání se zemí EU (podle SZÚ)

Ukazatel	2001-03			2004-06			2007-09			2007-09 / 2001-03
	ČR	% EU 15	% EU 27	ČR	% EU 15	% EU 27	ČR	% EU 15	% EU 27	Index ČR
Čistá přidaná hodnota / AWU (tis. Kč)	120,5	22,8	43,6	131,5	28,4	51,6	98,7	26,3	45,3	81,9
Ostatní dotace na výrobu / ha obhospodařované z. p. (Kč)	1 769,4	49,6	64,0	4 425,1	72,6	88,2	7 094,8	88,2	105,5	401,0
Důchod z faktorů / AWU (tis. Kč)	150,4	25,7	50,0	223,1	39,3	71,8	274,6	51,8	90,1	182,6
Kumulovaný podnikatelský důchod (mil. Kč)	-2 088,6	x	x	22 433,3	x	x	22 736,3	x	x	1 188,6
Náhrady zaměstnancům / AWU placené (tis. Kč)	176,1	34,8	45,7	201,1	38,5	50,0	261,5	53,3	65,1	148,5
Podíl mezispotřeby na produkci odvětví (%)	70,2	139,0	136,1	69,1	129,7	128,1	75,3	129,8	128,4	107,4
Podíl čisté přidané hodnoty na produkci odvětví (%)	18,9	52,7	53,5	19,0	59,3	59,3	11,8	44,8	44,3	62,4
Podíl ostatních dotací na výrobu na důchodu z faktorů (%)	26,7	219,1	230,5	45,8	202,5	207,6	67,5	198,6	204,2	253,0

Zdroj: [40]

Zlepšení hospodářského výsledku proti roku 2009 bylo dosaženo především úsporou nákladů o 3 mld. Kč, vyšší vyplacenou výší provozních dotací proti očekávání a snížením mzdových nákladů o 1,3 mld. z důvodu poklesu pracovníků zhruba o 8000 i při nárůstu mezd o 3,8 % na 18 330 Kč. Bez dotací by byli zemědělci silně ztrátoví.

Významný vliv na hospodářský výsledek má i zhodnocení koruny vůči euru. V roce 2003, před vstupem do EU, byl roční průměr kurzu 31,84 Kč za euro, ale průměr roku 2010 byl 25,29 Kč za euro, pro výpočet dotací 24,60 Kč, tedy zhodnocení se zvýšilo o 20 %, u dotací o 23 %. To se promítá nejen do cen komodit, ale též do výše výsledku. [41]

7.2 Míra potravinové soběstačnosti ČR

Potravinová soběstačnost byla za minulého režimu považována za jeden z hlavních cílů, kterého také bylo dosaženo. Československo bylo potravinově soběstačné díky výkonnému, dotovanému a modernímu zemědělství. Oproti tomu dnešní zemědělství je více závislé na dovozu. Velkou nevýhodou uvedeného druhu „nesoběstačnosti“ je závislost na světovém vývoji cen potravin.

V souvislosti s potravinovou krizí a rostoucí světovou populací bude pro jednotlivé státy otázka potravinové soběstačnosti nabývat na významu. Stane se stejně důležitou jako vlastnictví vody a zdrojů energie. Jedním z paradoxů je, že suroviny jako jablka, hrušky, česnek a jiné se k nám dováží z různých částí světa, dokonce i v období, kdy u nás probíhá jejich sklizeň.

Po vstupu do EU lze české zemědělství charakterizovat růstem produkce a hektarových výnosů, ovšem doprovázené poklesem domácí spotřeby a tím pádem přebytkem produkce, která se následně musela vyvážet. Aktivní předvstupní saldo zahraničního obchodu se v průměru let 2004-2009 vlivem růstu exportu zvýšilo. Průměrná produkce obilovin za období 2004-2005 až 2009-2010 se pohybovala kolem 7,7 mil. tun. Sklizeň v tomto období zaznamenala pokles o 16 % ve srovnání s obdobím 2001-2002 až 2003-2004.

Průměrná domácí spotřeba obilovin je v průměru za posledních pět let 5,8 mil. tun. Před vstupem naší země do EU byla domácí spotřeba zhruba o 6 % vyšší. Pokles je zapříčiněn nižší spotřebou obilovin pro krmné účely.

Naproti tomu se výrazně zvýšil vývoz obilovin z ČR, který byl v letech 2004/05-2009/10 proti průměru let 2001/02-2003/04 trojnásobný (průměr pětiletého období po vstupu ČR do EU činí 1,7 mil. t). Míra soběstačnosti vzrostla po vstupu ČR do EU v průměru na 133,2 %. [40]

Hektarový výnos pšenice v období po vstupu do EU vzrostla a průměrná sklizeň byla zhruba 4,3 mil. tun pšenice. Domácí spotřeba pšenice se však snižovala a za posledních šest let činila průměru 3,0 mil. tun. Příčinou poklesu je výrazně nižší spotřeba pšenice na

krmiva v důsledku snižování stavů hospodářských zvířat. V následujících letech lze očekávat nárůst domácí spotřeby pšenice vzhledem k jejímu možnému využití pro technické účely (biopaliva). Vývoz pšenice z ČR měl stoupající trend. V průměru se za období 2004/05-2009/10 vyvezlo 1,0 mil. tun pšenice. Vývoz tedy představuje dvě třetiny celkového vývozu obilovin.

Celková produkce ječmene se v průměru za posledních šesti let zvýšila na 2,1 mil. tun. Domácí spotřeba ječmene se po vstupu snižovala až na průměrných 1,7 mil. tun. Pokles je způsoben nižší spotřebou pro krmné účely, ale také stagnací spotřeby ječmene pro potravinářské účely. Míra soběstačnosti u ječmene dosáhla v průměru 120,8 %, což je o 14 % více než činil průměr za roky 2001-2003.

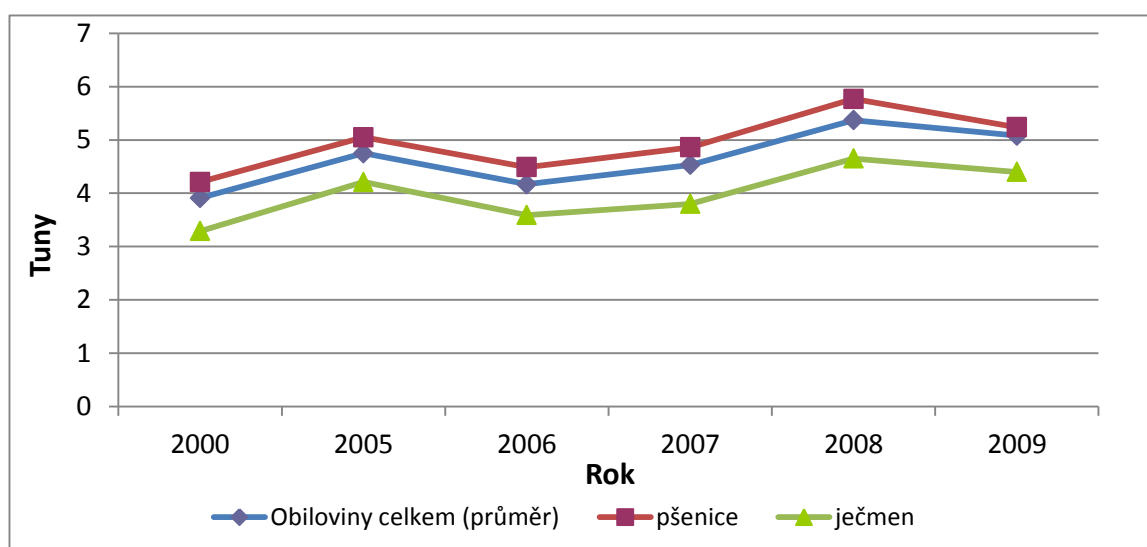
Vývoj hektarových výnosů a roční spotřeby obilovin na 1 obyvatele ČR za období 2000–2009 je znázorněn v tabulkách číslo 9 a 10.

Tabulka č. 9: Hektarové výnosy sklizně zemědělských plodin v tunách

Plodina	2000	2005	2006	2007	2008	2009	Průměr let 2005–2009
Obiloviny celkem (průměr)	3,91	4,75	4,17	4,53	5,37	5,08	4,78
pšenice	4,21	5,05	4,49	4,86	5,77	5,24	5,08
ječmen	3,29	4,21	3,59	3,80	4,65	4,40	4,13

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných informací z ČSÚ

Graf č. 10: Hektarové výnosy obilovin v letech 2000-2009

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných dat

Tabulka č. 10: Spotřeba obilnin na 1 obyvatele v ČR (v kg)

Komodita	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Obiloviny v hodnotě zrna	136,3	137,4	145,8	142,3	142,4	136,7	136,5	147,6	133,7	144,7
pšenice	113,8	112,4	120,0	116,6	116,9	112,7	117,7	126,0	114,6	124,0
ostatní obiloviny	3,2	3,2	3,1	2,8	2,9	2,8	2,8	2,7	2,6	2,4
Obiloviny v hodnotě mouky	104,7	107,0	113,8	110,9	110,2	106,3	106,6	114,9	105,2	113,0
pšeničná mouka	86,6	87,7	93,7	91,0	91,2	87,9	91,8	98,3	90,2	96,7
ostatní mouky	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,4
Mlýnské a pekárenské výrobky										
chléb	56,0	55,1	54,5	54,3	53,3	53,2	49,5	50,3	44,1	43,4
pšeničné pečivo	42,8	43,3	44,3	43,8	44,0	44,2	45,3	48,1	44,6	53,4
trvanlivé pečivo	7,8	7,8	7,7	7,6	8,2	8,2	8,3	8,5	9,8	9,5
těstoviny	6,5	6,5	6,0	5,6	6,2	6,2	6,5	7,5	6,1	6,6

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných informací z ČSÚ

Živočišná výroba prošla po roce 1989 výrazným snížením stavu zvířat, další pokles nastal u většiny druhů zvířat po roce 2007 v souvislosti se společnou zemědělskou politikou EU. Stav skotu prošel po vstupu České republiky do Evropské unie výraznými změnami. V roce 2004, kdy ČR do EU vstoupila, činil stav skotu 1 428 329 kusů, poté nastal až do roku 2006 mírný pokles. V roce 2007, kdy se začal naplňovat Program rozvoje venkova České republiky na období 2007, nastal v zemědělství i opětovný nárůst stavu skotu, který skončil v polovině roku 2008 ve spojitosti s velmi nízkými výkupními cenami mléka a chov skotu se pro mnohé zemědělce stal neudržitelným. Index změny stavů skotu v ČR za období 2004-2009 činí 95,4 %, avšak v rámci jednotlivých krajů jsou patrné výrazné diference.

Stav prasat za posledních 5 let zaznamenal výrazný propad v celé ČR, což je způsobeno nízkými výkupními cenami vepřového masa, tlakem obchodních řetězců i neschopností českých zemědělců konkurovat dovozcům ze západoevropských a jiných zemí. Za období 2004-2009 byl zaznamenán ve všech okresech i krajích výrazný propad ve stavech prasat i prasnic, což zapříčinilo nesoběstačnost České republiky v produkci vepřového masa v posledních letech. [42]

Vlivem začlenění ČR do jednotného trhu EU je na chovatele vyvíjen silný konkurenční tlak ze strany chovatelů prasat z ostatních zemí EU. Důsledkem je nárůst dovozů a pokles poptávky zpracovatelů po domácí surovině.

V ČR stavy prasat celkem v předchozích dvou desetiletích meziročně klesaly, vstupem do EU trend pokračoval a v letech 2007-2009 se urychlil. V letech 2004-2009 došlo ke snížení stavu chovaných prasat celkem v ČR o 1 155,5 tis. ks, tj. o 36,9 %. V porovnání s průměrem let 2001-2003 jejich stavy v průměru období 2004-2009 klesly o 21,7 %. Redukce chovu prasnic byla ještě výraznější, když v průběhu uplynulých šesti let se v ČR snížily stavy prasnic o 43,3 %, tj. z 251 tis. ks v roce 2004 na 142 tis. ks v roce 2009. Soběstačnost ve vepřovém mase se v průměru období 2004-2009 proti období 2001-2003 snížila z 98,4 % na 79,5 %, tj. za sledované období klesla o 18,9 %

Nižší konkurenceschopnost prvovýrobců a zpracovatelů vepřového masa, která byla signalizována již v rámci přípravy podkladových materiálů k představním dohodám, se projevila hned po začlenění ČR do jednotného trhu EU výrazným nárůstem dovozů. [40]

Tabulka č. 11: *Bilance výroby a spotřeby vepřového masa (tis. tun ž. hm.) v letech 2004-2009*

Ukazatel	MJ	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Průměr 2004-09	Index 2004-09 /2001-03
Stavy prasat	tis. ks	3 424,5	3 126,5	2 876,8	2 840,4	2 830,4	2433,0	1 971,4	2679,8	78,3
Stavy prasnic	tis. ks	286,6	250,8	232,5	229,0	224,9	179,3	142,3	209,8	73,2
Výroba	tis. t. ž. hm.	583,1	547,0	472,0	449,3	463,7	431,6	370,3	455,7	78,1
Dovoz	tis. t. ž. hm.	32,3	89,3	147,0	154,6	177,7	212,4	256,2	172,9	535,7
Domácí spotřeba	tis. t. ž. hm.	592,6	546,6	569,9	564,0	588,9	583,0	568,9	573,2	96,7
Vývoz	tis. t. ž. hm.	45,9	75,6	44,7	42,3	51,5	64,6	58,8	56,3	122,5
Soběstačnost	%	98,4	96,9	82,8	79,7	78,7	74,0	65,1	79,5	-18,9
<i>Ekonomika</i>										
Náklady výkrm	Kč/kg ž. hm.	34,25	33,79	31,07	33,71	35,71	39,90	35,57	34,93	102,0
CZV prasata celkem	Kč/kg ž. hm.	34,66	31,95	31,74	30,95	28,20	29,91	29,61	30,39	87,7
Souhrnná rentabilita	%	1,2	-5,4	2,2	-8,2	-21,2	-25,0	-16,3	-12,3	-13,5

Zdroj: [40]

Stavy drůbeže od roku 2004 do roku 2009 ve srovnání s průměrem let 2001-2003 klesly o 9,5 %. V roce 2009 došlo k meziročnímu poklesu stavů na úroveň odpovídající zhruba předvstupnímu období. Produkce drůbežního masa v roce 2009 nedosáhla průměru let 2001-2003 a v porovnání s výchozím obdobím byla průměrná produkce v letech 2004-2009 vyšší jen o 0,3 % (312,1 tis. t ž. hm.). Průměrná spotřeba drůbežního masa v letech 2004-2009 dosahovala 337,4 tis. t ž. hm. a byla tak o 4,2 % vyšší než činil průměr 2001-2003.

Míra soběstačnosti v odvětví produkce drůbežního masa se z výchozí úrovně 96,1 % v průměru za období 2004-2009 snížila na 92,6 %. [40]

Tabulka č. 12: *Bilance výroby a spotřeby drůbežního masa (tis. tun ž. hm.) v letech 2004-2009*

Ukazatel	MJ	Průměr 2001-03	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Průměr 2004-09	Index 2004-09 /2001-03
Stavy drůbeže celkem	tis. ks	28 561,6	25 493,6	25 372,3	25 736,0	24 592,1	27 316,9	26 491,0	25 833,6	0,90
Výroba	tis. t ž.hm.	311,2	310,3	322,3	304,8	300,1	329,1	305,7	312,1	1,00
Dovoz	tis. t ž.hm.	31,1	76,9	91,6	89,1	77,5	90,0	114,7	90,0	2,89
Domácí spotřeba	tis. t ž.hm.	323,8	326,4	360,1	337,4	310,9	343,1	346,5	337,4	1,04
Vývoz	tis. t ž.hm.	19,7	59,8	53,6	58,6	68,8	72,8	75,5	64,9	3,29
Soběstačnost	%	96,1	95,1	89,5	90,3	96,5	95,9	88,2	92,6	-3,52
<i>Ekonomika</i>										
Náklady na produkci	Kč/kg ž.hm.	22,12	21,88	19,83	19,61	20,67	23,77	21,51	21,21	0,96
CZV jatečných kuřat	Kč/kg ž.hm.	22,98	22,11	21,08	19,18	20,98	22,82	20,66	21,14	0,92
Souhrnná rentabilita	%	3,9	1,1	6,3	-2,2	1,5	-4,0	-4,0	-0,2	-4,10

Zdroj: [40]

Tabulka č. 13: Míra soběstačnosti ČR v letech 2001-2003 a 2004-2009

Komodita	Míra soběstačnosti (index)	
	2001-03	2004-09
Pšenice	107,6	142,3
Ječmen	105,7	120,8
Hovězí maso	112,4	112,9
Vepřové maso	98,4	79,5
Drůbeží maso	96,1	92,6

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných dat ČSÚ

V oblasti potravinové soběstačnosti ČR byl výrazným zlomem vstup ČR do EU. České zemědělství se muselo podřídit jednotné zemědělské strategii EU. Proto se při analyzování jednotlivých odvětví a jejich soběstačnosti v tabulce porovnávala období před vstupem do EU a po vstupu. Míra soběstačnosti se po vstupu do EU v průměru za období 2004-2009 zvýšila u všech komodit v porovnání s průměrem za období 2001-2003 před vstupem do EU. Nejvýraznější zvýšení míry soběstačnosti zaznamenaly obilniny jako je pšenice a ječmen. U živočišných komodit byla ČR soběstačná v období 2001-2003 pouze u hovězího masa. V průběhu let 2004-2009 došlo u komodity k mírnému zlepšení v soběstačnosti. Nejvýrazněji se vstup do EU na soběstačnosti projevil u vepřového masa. V období 2004-2009 výrazně klesla produkce komodity ze strany tuzemských dodavatelů a výrazně se zvedl dovoz komodity ze zahraničí.

Také u drůbežího masa došlo i přes růst produkce při souběžném růstu spotřeby k poklesu míry soběstačnosti. Podíl dovozu drůbežího masa na domácí spotřebě se zvýšil z 9,6 % (průměr let 2001-2003) na 26,8 % (průměr let 2004-2009). [40]

8 ANALÝZA MÍRY ZAJIŠTĚNÍ POTRAVINOVÉ BEZPEČNOSTI V ČR

8.1 Silový index potravinové bezpečnosti

Hlavním kritériem při stanovení podmínek tvorby a udržování potravinové bezpečnosti jsou faktory jejího vytváření. Základními skupinami podmínek potravinové bezpečnosti země jsou tyto oblasti: ekonomická, politická, branně-vojenská, sociálně existenční a kulturně osvětová, přírodně klimatická, ekologická a infrastrukturální. Každá z uvedených skupin v sobě zahrnuje faktory vnitřního a vnějšího charakteru. Faktory vnitřního charakteru vyplývají z podstaty celé sféry výroby potravin a vnějšího charakteru vyplývají ze široce chápaného okolí. Z celé skupiny podmínek potravinové bezpečnosti jsou nejdůležitější podmínky ekonomické. Jsou jimi formulovány požadavky potravinové bezpečnosti jak ve sféře nabídky a poptávky potravin, tak i v oblasti infrastruktury.

Identifikace měřítek a ukazatelů bezpečnosti, prováděná v zásadních oblastech jejího utváření (tj. nabídkové, poptávkové a infrastrukturální), vyžaduje v dalším kroku zkoumání a orientaci na oblast bilanční. Za určující oblast bilanční sféry těchto determinant je možno přijmout stav soběstačnosti v potravinách, surovinách a ekonomické potravinové soběstačnosti. Jejich určení a analýzy s uvedením konkrétních hodnocení umožňují zároveň vypracování hodnocení stavu potravinové bezpečnosti.

V následujícím vzorci jsou zahrnuty jednotlivé faktory (L, A, P) charakterizující stav potravinové bezpečnosti země a k nim jsou přiřazeny indexy (1, a, p), které určují změny každého z faktorů v čase. Pomocí výsledného koeficientu lze stanovit požadovanou úroveň potravinové bezpečnosti státu.

Vzorec silového indexu potravinové bezpečnosti

$$IBZ = \frac{(L \cdot a \cdot P) + (A \cdot p \cdot L) + (P \cdot 1 \cdot A)}{3},$$

kde:

- L počet obyvatel země v milionech osob
- A plocha zemědělské půdy v milionech ha
- P plocha půdního fondu v milionech ha
- 1 velikost přirozeného přírůstku obyvatel v procentech
- a velikost vyživovací plochy v daném roce na jednoho obyvatele v ha
- p změna velikosti produkce potravin ve srovnání s předchozím rokem, předchozí rok je 1

Dosažení potravinové bezpečnosti vyžaduje porovnání přístupu jako je hranice finančních, přírodních a lidských zdrojů potřebných pro produkci potravin, které mohou jednotlivci dosáhnout, přičemž tato produkce je ovlivněna rozhodnutími sociálního, ekonomického a environmentálního charakteru. Potravinová bezpečnost je spojena se situací na venkově (je zde chápána jako prvovýrobce), která je zhoršována postupnou globalizací trhu se zemědělskými komoditami a následně sestupným tlakem na jejich ceny, i když některé literární prameny naopak podporují liberalizaci trhu jako jeden z aspektů zvyšujících potravinovou bezpečnost.

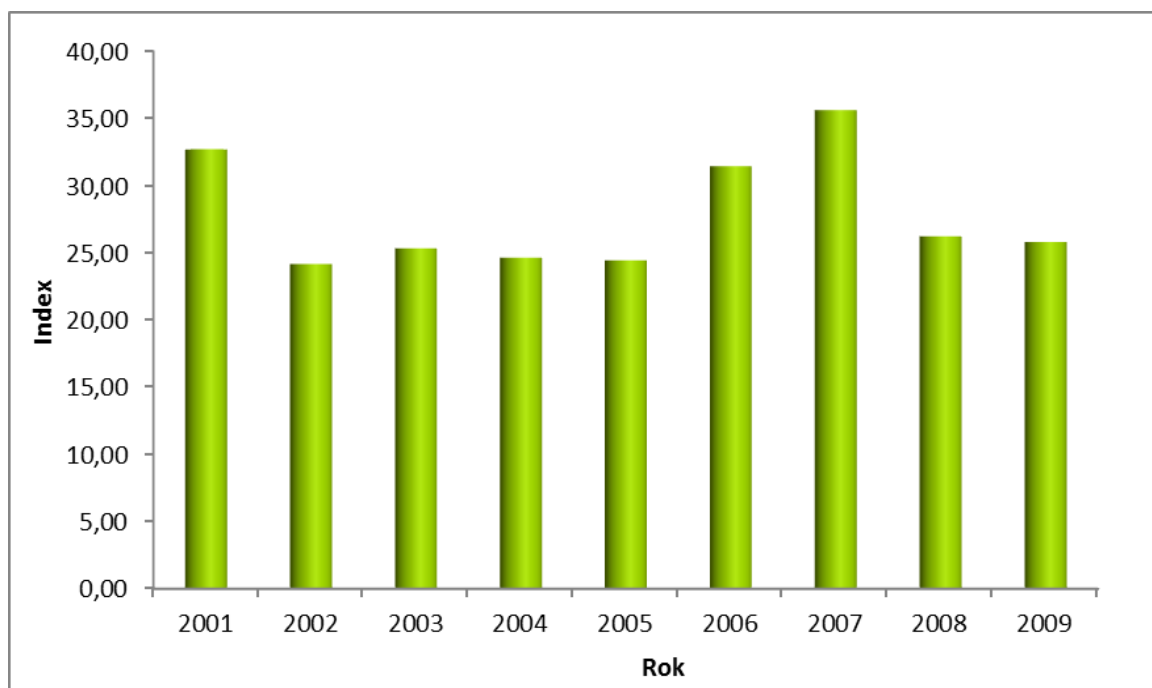
Potravinová bezpečnost může být narušena také přechodně (povodně, sucho, politická nestabilita apod.). Pomocí cílené humanitární pomoci nebo rychlou aktivací pohotovostních potravinových rezerv lze však zmírnit či odstranit přechodnou potravinovou nedostatečnost a vrátit se k původnímu žádoucímu stavu. [13]

Tabulka č. 14: Jednotlivé faktory silového indexu potravinové bezpečnosti země v období 2001-2009

Rok	L	A	P	1	a	p	Index
	Počet obyvatel v mil. osob	Plocha zem. Půdy v mil. ha	Plocha půdního fondu v mil. ha	Přirozený přírůstek obyvatel v %	Velikost vyživovací plochy na 1 obyvatele v ha	Změna velikosti produkce potravin oproti min. roku	
2001	10,22	4,280	7,887	-0,17	0,42	1,60	32,70
2002	10,22	4,277	7,887	-0,15	0,42	1,00	24,17
2003	10,20	4,272	7,887	-0,17	0,42	1,10	25,33
2004	10,21	4,265	7,887	-0,09	0,42	0,99	24,63
2005	10,23	4,259	7,887	-0,06	0,41	0,97	24,44
2006	10,23	4,254	7,887	0,01	0,41	1,40	31,45
2007	10,32	4,249	7,887	0,10	0,41	1,60	35,63
2008	10,43	4,244	7,887	0,14	0,41	0,94	26,67
2009	10,50	4,239	7,886	0,10	0,40	0,92	25,80

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných dat

Graf č. 11: Vývoj indexu potravinové bezpečnosti v ČR v letech 2001-2009

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dostupných dat

Z definice potravinové bezpečnosti není možné určit, jestli je ČR zemí, kde je zajištěna potravinová bezpečnost. Nejvýstižněji její úroveň zachycuje vzorec silového indexu potravinové bezpečnosti. V tabulce č. 14 jsou uvedeny hodnoty potravinové bezpečnosti vypočtené podle silového indexu potravinové bezpečnosti v letech 2001-2009. V letech 2006-2007 index potravinové bezpečnosti výrazně vzrostl. Nejvýznamnějším faktorem ovlivňujícím nárůst silového indexu potravinové bezpečnosti bylo zvýšení produkce potravin. Stav byl ovlivněn také ekonomickou situací. Uvedené období je charakteristické vysokým ekonomickým růstem. V roce 2008 se index potravinové bezpečnosti snížil na hodnotu 26,67. Příčinu poklesu lze spatřovat zejména ve snížení produkce potravin v souvislosti s růstem počtu obyvatel a úbytkem zemědělské půdy. Rok 2008 byl v ČR doprovázen nástupem ekonomické a potravinové krize.

ZÁVĚR

Práce se zabývala analýzou míry zajištění potravinové bezpečnosti v ČR. Přínosem práce v rovině teoretické je přehledné uspořádání a vymezení pojmů, které se týkají potravinové bezpečnosti a soběstačnosti, jak na globální úrovni, tak na úrovni ČR.

Přínos práce z hlediska praktického je dán zpracováním analýzy zajištění míry potravinové bezpečnosti v ČR, která může sloužit jako podkladový materiál pro hlubší zkoumání řešené problematiky, která je dlouhodobě opomíjená v různých strategických koncepcích. Z analýzy vyplynuly níže uvedené závěry.

S půdním fondem v ČR je nakládáno neefektivním způsobem. Zemědělsky využívaná půda je zabíraná na úkor rozsáhlých staveb jako jsou průmyslové a obchodní zóny nebo solární elektrárny. Půda je tak znehodnocována, nadále ji nelze využívat k zemědělské činnosti a dále se považuje za půdu nezemědělskou. Postup ze strany developerských i jiných společností je logický. Zabírání zelených ploch nebo půdy je ekonomicky výhodnější z hlediska nákupu půdy, ale i vzhledem k finančnímu zatížení v souvislosti s ekologickou likvidací již zastavěných ploch. Řešením problematiky se zabývá brownfields, které se zaměřuje na již zastavěné, ale v současnosti nevyužívané plochy ve městech i na okrajích měst. Řešení problematiky brownfields představuje dobrý způsob, jak efektivně využívat stávající plochy. Faktem ale je, že dokud nebude daná alternativa pro společnosti, uvažující o nových prostorách, ekonomicky zajímavá, nadále budou zabírány volné plochy zemědělské půdy.

Neméně důležitým faktorem v neefektivnosti využívání zemědělské půdy je osev nevhodnými plodinami. Pokud se podaří zamezit úbytku orné půdy, je následně důležité udržovat její kvalitu, aby bylo dosaženo co největší výnosnosti. Osev nesprávnou plodinou napomáhá ke snížení kvality půdy. Aby daná situace nenastala, je zapotřebí půdu více vyživovat, což je opět velmi ekonomicky náročné. V posledních letech je trendem osev plodin na výrobu biopaliv, a to především řepky olejné. Následkem je nedostatek osevní plochy pro důležité plodiny jako jsou obilniny. Produkce obilnin v ČR byla ovlivněna především vstupem do EU. Po roce 2004 došlo k poklesu produkce obilovin, který byl zapříčiněn snížením stavu hospodářských zvířat v rámci dohod ČR s EU. V rámci dohod došlo ke stanovení kvót na produkci hospodářských zvířat, což pro ČR znamenalo, že v produkci komodit, jako je vepřové maso, se naše země stala z větší části závislá na

dovozu dané komodity. Dalším faktorem ovlivňujícím míru potravinové bezpečnosti jsou ceny potravin, především pak výkupní ceny komodit. Neustálý tlak na snižování výkupních cen komodit spolu s nedostačující ekonomickou podporou zemědělství ze strany státu nese negativní dopad pro drobné zemědělce. Potýkají se s tržní silou obrovských zemědělských korporací, jak tuzemských, tak především zahraničních. Důvodem nízké konkurenceschopnosti, především drobných zemědělců, je absence diverzifikovaného zemědělství. ČR se rovněž potýká s problémem, jak přimět trh, aby českým zemědělcům, stále více závislejším na dotacích, zajistil přiměřené příjmy. Diverzifikace zemědělství je z hlediska správného fungování trhu nutností. Přítomnost drobných zemědělců zamezuje vzniku monopolních podniků. Správně fungující trh napomáhá zvyšování úrovně potravinové bezpečnosti.

Pro objektivní posouzení míry zajištění potravinové bezpečnosti má největší vypovídací schopnost silový index potravinové bezpečnosti. Z analýzy lze konstatovat, že ČR je země, kde je míra zajištění potravinové bezpečnosti dostatečná a je zde dostatek kvalitních potravin. Jak již bylo zmíněno, k zajištění potravinové bezpečnosti je nutné zajistit i potravinovou soběstačnost, která je negativně ovlivňována právě růstem počtu obyvatel a neustálým snižováním plochy zemědělské půdy a její využitelnosti. V současné době je dostatek kvalitních potravin zajištěn díky globálním trhům. Je ovšem nutné, aby byl každý stát, tedy i ČR, soběstačný alespoň v produkci základních potravin, čímž zajistí v případě jakékoliv krize bezproblémový přístup všech obyvatel státu k potravinám.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] LUKÁŠKOVÁ, E. *Stravování obyvatelstva v krizových situacích z hlediska potravinové bezpečnosti státu* [Disertační práce]. Vyškov: VVŠ PV, 2003.
- [2] DOUCHA, T. Výhled zemědělské politiky ČR do roku 2010 ve vztahu k výživovým trendům. In *Sborník semináře Strategie rozvoje zemědělství a výživy do roku 2010*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2000, s. 28-41.
- [3] *Světový potravinový problém* [on-line]. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2003. s. 42-43. Dostupné na: <<http://www.cazv.cz>>.
- [4] *Globální potravinovou bezpečnost řeší mezinárodní konference v Praze* [on-line]. Praha, 2009. Dostupné na: <<http://www.EU2009.cz>>.
- [5] ALTEROVÁ L., *O potravinové bezpečnosti* [on-line]. Dostupné na: <<http://www.agroweb.cz>>.
- [6] *EU bojuje proti hladu v rozvojových zemích* [on-line]. Evropská komise v České republice, 31. 3. 2010. Dostupné na: <www.ec.europa.eu>.
- [7] *Je ohrožena potravinová soběstačnost česka?* [on-line]. Český rozhlas rádio Praha, 18. 5. 2006. Dostupné na: <www.radio.cz>.
- [8] *Dvacítkou zemí zmítá dlouhodobá potravinová krize* [on-line]. Čt 24, 6. 10. 2010. Dostupné na: <www.ct24.cz>.
- [9] *Globální potravinová krize, mezinárodní ekonomické organizace a nefungující státy v Třetím světě* [on-line], Jan Klusáček. Dostupné na: <www.trochujinak.ic.cz>.
- [10] OCHRANA F., PAVEL J., VÍTEK L. A KOLEKTOV, *Veřejný sektor a veřejné finance*, Praha: 2010, ISBN 978-80-247-3228-2.
- [11] Miroslav Singer, *Hospodářská krize a česká ekonomika* [on-line]. VŠE, Praha, 15. 7. 2010. Dostupné na: <www.cnb.cz>.
- [12] *Ekonomická krize nejvíce zasáhla zemědělství a zpracovatelský průmysl, jednotlivá odvětví hlásí citelné úbytky zakázek* [on-line]. Praha, 9. 12. 2008. Dostupné na: <www.pressweb.cz>.
- [13] ŠEFČÍK V., LUKÁŠKOVÁ E., Jiný pohled na rizika spojená s potravinovou bezpečností. In.: *LOGVD 2010 – Dopravná logistika a krízové situácie. Zborník z 13. vedecko-odbornej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Žilinská univerzita v Žiline, v EDIS-vydavateľstve ŽU v novembri 2010 ako svoju 2961. publikáciu. s. 225-236, 292 s. ISBN 978-80-554-0271-0. Recenzoval prof. Ing. Miloslav Seidl, PhD.
- [14] Jetmarová B., *Problematika obnovitelných zdrojů z hlediska udržitelného rozvoje v ČR* [on-line]. Univerzita Pardubice, 2009 [Diplomová práce]. Dostupné na: <www.dspace.upce.cz>.
- [15] *Trvale udržitelný rozvoj* [on-line]. Projekt: Inovace oboru Mechatronik pro Zlínský kraj Registrační číslo: CZ.1.07/1.1.08/03.0009. Dostupné na: <www.coptel.coptkm.cz>
- [16] *Food Security and the Role of Domestic Agricultural Food Production* [on line]. Oslo: Royal Ministry of Agriculture, 1999, Dostupné na: <<http://www.resal.org>>.

- [17] *Energetické zdroje Země* [on-line]. 2004. Dostupné na: <www.gorvin.mysteria.cz>.
- [18] *Půda nebo pozemek?* [on-line]. Ing. arch. Petr Růžička, Společnost pro ochranu půdy v ČR, 2010. Dostupné na: <www.ochranapudy.cz>.
- [19] *Základní fakta o zemědělské půdě v Česku* [on-line]. Agrární www portál, 2010-2011. Dostupné na: <www.agris.cz>.
- [20] *Statistická ročenka České republiky 2010* [on-line]. Český statistický úřad. Dostupné na: <www.czso.cz>.
- [21] *Průmyslové zóny* [on-line]. 23. 1. 2011. Dostupné na: <www.prumyslove-zony.cz>.
- [22] *Historie Programu na podporu rozvoje průmyslových zón* [on-line]. 15. 2. 2011. Dostupné na: <www.czechinvest.org>.
- [23] Stachowiak Z. *Potravinová bezpečnost země*, Brno:2003, ISBN 80-85960-56-7 .
- [24] *Za 7 let zabraly nákupní řetězce plochu 900 fotbalových hřišť* [on-line]. Tisková zpráva NESEHNUTÍ, 4. 5. 2010. Dostupné na: <www.ochranapudy.cz>.
- [25] *Nákupní centra v České republice* [on-line]. Ekologická poradna NESEHNUTÍ, 3. 3. 2011. Dostupné na: <www.cenakrajiny.cz>.
- [26] *Česká obnovitelná energetika – do pekla a zpět* [on-line]. 4. 10. 2010. Dostupné na: <www.denikreferendum.cz>.
- [27] *Opuštěné, avšak lukrativní prostory v centrech měst. Brownfieldsy jsou in* [on-line]. 24. 7. 2008. Dostupné na: <www.inovace.cz>.
- [28] *Brownfields* [on-line]. Regionální informační servis, 2010. Dostupné na: <www.risy.cz>
- [29] Slabák D. *Veřejná politika pro brownfields* [Diplomová práce]. Brno: MU, 2007.
- [30] *Trendy ve spotřebě potravin* [on-line]. 16. 2. 2011. Dostupné na: <www.czso.cz>.
- [31] Kuráž V. *Současný stav revitalizace brownfields v ČR – využití zahraničních zkušeností* [on-line]. Workshop, 2005. Dostupné na: <www.udrzelnavystavba.cz>.
- [32] *Současný růst cen potravin je jen začátkem, oteplování bude situaci dále zhoršovat* [on-line]. 10. 2. 2011. Dostupné na: <www.patria.cz>.
- [33] *Panorama potravinářského průmyslu 2008*. Ústav zemědělské ekonomiky a informací, Ministerstvo zemědělství, Praha: 2008. ISBN 978-80-7084-848-7.
- [34] *Zemědělství 2009*. Ministerstvo zemědělství, Praha: 2009. ISBN 978-80-7084-924-8.
- [35] *Světové ceny potravin jsou nejvyšší za posledních 20 let* [on-line]. 3. 2. 2011. Dostupné na: <www.tyden.cz>.
- [36] *Český potravinářský průmysl-jeho šance a rizika do budoucnosti* [on-line]. Potravinářská revue, Ústav zemědělské ekonomiky a informací, Praha: 2010. Dostupné na: <www.agral.cz>.
- [37] Bečvarová V. a kolektiv. *Vývoj českého zemědělství v evropském kontextu* [on-line]. MZLU, Brno: 2008. Dostupné na: <www.apickhk.cz>.

- [38] *České zemědělství, kvalitní i smutné* [on-line]. 11. 9. 2007. Dostupné na: <www.finexpert.e15.cz>.
- [39] *Vize českého zemědělství po roce 2010* [on-line]. Ministerstvo zemědělství, 27. 5. 2010. Dostupné na: <www.eagris.cz>.
- [40] *České zemědělství šest let po vstupu do Evropské unie* [on-line]. Výzkumná studie, Ústav zemědělské ekonomiky a informací, Praha: 2010. Dostupné na: <www.uzei.cz>
- [41] *Hospodářský výsledek zemědělství v roce 2010 byl + 5,1 mld. Kč* [on-line]. 11. 3. 2011. Dostupné na: <www.agris.cz>.
- [42] *Zemědělství* [on-line]. Metodická podpora regionálního rozvoje, 27. 3. 2011. Dostupné na: <www.regionalnirozvoj.cz>.
- [43] *Potravinová bezpečnost* [on-line]. 17. 3. 2011. Dostupné na: <www.yaraagris.cz>.
- [44] *Ekonomické-matematické metody* [on-line]. Virtuální univerzita, 21. 3. 2011. Dostupné na: <www.e-skripta.eu>.
- [45] *Sběr dat* [on-line]. 23.4.2011. Dostupné na: <www.cojeco.cz>.
- [46] *Sluneční elektrárny* [on-line]. Energetický regulační úřad, 1. 4. 2011. Dostupné na: <www.eru.cz>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AWU	Roční pracovní jednotka
CPV	Cena průmyslových výrobců
CZV	Cena zemědělských výrobců
ČPH	Čistá přidaná hodnota
FAME	Mezinárodní označení pro methylester řepkového oleje
FAO	Světová organizace pro výživu a zemědělství
SKP	Standardní klasifikace produkce
SZÚ	Souhrnný zemědělský účet
WCED	Světová komise pro životní prostředí a rozvoj
WTO	Světová obchodní organizace

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Fáze krize ve vyspělých zemích.	23
Obr. 2. Udržitelný rozvoj.	27

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Bilance půdy ČR v letech 2000-2009.	33
Tab. 2. Průmyslové zóny v ČR v roce 2009.	35
Tab. 3. Výměra zemědělské půdy na obyvatele v ČR.	43
Tab. 4. Výsledky účtu výroby v mil. Kč.	45
Tab. 5. Vývoj cenových indexů výrobků v letech 2000-2008.	46
Tab. 6. Výsledky účtu výroby v mil. Kč.	47
Tab. 7. Zemědělská produkce v ČR (mil. Kč) v letech 2004-2009.	50
Tab. 8. Ukazatele ekonomické situace zemědělství ČR v relativním srovnání se zeměmi EU (podle SZÚ).	51
Tab. 9. Hektarové výnosy sklizně zemědělských plodin v tunách.	53
Tab. 10. Spotřeba obilnin na 1 obyvatele v ČR (v kg).	54
Tab. 11. Bilance výroby a spotřeby vepřového masa (tis. tun ž. hm.) v letech 2004-2009.	55
Tab. 12. Bilance výroby a spotřeby drůbežího masa (tis. tun ž. hm.) v letech 2004-2009.	56
Tab. 13. Míra soběstačnosti ČR v letech 2001-2003 a 2004-2009.	57
Tab. 14. Jednotlivé faktory silového indexu potravinové bezpečnosti země v období 2001-2009.	60